COMMENTARIVS

IN EPISTOLAM PAVLI AD PHILIPPENSES, SCRIPTVS

A

NICOLAO HEMMINGIO.

Rom: 5.
Patientia probationem operatur.

VITEBERGÆ

ANNO *M. D. LXIIII.*

ORNATISSIMO VIRO EXIMIA DOCTRINA, MAGNA PIETATE ET summa uirtute præstanti, M: Paulo Nouiomago, olim concionatori illustrissimi Regis Daniæ &c. Christierni Tertij, grauissimo & constantissimo suo ueteri amico ac fratri in Christo dilecto, salutem precatur

NICOLAVS HEMMINGIVS.

VETERES VICISsitudinem rerum humanarum aptissimē circuli uolubilitati compararunt. Nihil enim in rerum natura mutabilitati præcipiti & usitatissimæ rerum uicissitudini magis simile reperitur, quam circuli rotæue motus. Siquidem ut circulus una eademq; linea circumagitur, hoc est, abit & redit, ascendit atq;

descendit, eodemq; motus impet
quod primum erat, ultimum efficit
& quod ultimum, primum euad
Ita in rebus humanis summa imis, &
ima summis, tristia lætis & lætis tristi
sibi inuicem succedunt, & ueluti com
miscentur. Id quod omnium homi
num certissima experientia luculen
tissime testatur. Quis enim, obsecro,
hominum unquam fuit qui semp
in eodem statu permansit? Cuius u
letudo unquam morbis non est inte
turbata? Cuius gloria non aliqua
do aliqua nubecula obscurata est
tempore pacis quam non uicissitudi
nem rerum patres familias & gube
natores rerumpublicarum experi
rentur? Cum sæuus Mars regnat qu
est fortunæ constantia? An non ue
rissimum est illud Homericum ξωὸς
ἐνυάλιος καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα? usq
adeo uerum est quod dicit Nazian
zenus Sophronio scribens ὡς ἄφρα
μᾶλλον πιστεύειν, καὶ γράμμασι τοῖς κα
ὕδατος, ἢ ἀνθρώπων εὐκμοιρίᾳ. Ob han
uolu

uolubilitatem non immerito τύχη φερέπολος à Pindaro nuncupatur, & ἀβίος ξοχὸς à Phocylide dicitur.

Hanc inconstantiam rerum humanarum cum uiderent Pompeius, & Dauid non eodem modo uterq; affectus est. Pompeius hanc uicissitudinẽ cogitans, disputat an sit prouidentia, an Deus curam rerum humanarum habeat. Cum enim dissipato exercitu Mityline diuertisset in hortum Cratippi Philosophi, magna contentione concludit nullam prouidentiam esse, cum ipse olim in deteriori causa fœlix fuerit, & nunc in causa meliori uictus sit. Dauid autem exutus regno, persequente se filio Absolone, non disputat an sit prouidentia, sed confirmatur magis de prouidentia. Nam non solum iustum Dei prouidentis iudicium agnoscit, & se dignas pœnas luere fatetur, uerumetiam euentum non fortunæ, sed Deo constantissimè tribuit. Vt ex his uer-

bis ad Zadoch Sacerdotem apparet, reporta (inquit) arcam Dei in urbem: Si inuenero gratiam in oculis Domini reducet me, & ostendet mihi eam & tabernaculum suum: Si autem dixerit mihi non places, præsto sum, faciat quod bonum est in oculis suis. Hæc oratio non est disputantis an sit prouidentia, Sed est anhelantis ad misericordiam Dei, qui, ut punit peccatores, ita in gratiam recipit confugientes ad misericordiam. Cato cum ob bonam causam pateretur exilium turbata mente, de prouidentia Dei dubitat; ac tandem sibi ipse manus cruentas adfert. Contra uerò Ioseph iniustissimè à fratribus uenditus in exilio conscientia recti se sustentat, non fremit aduersus Deum, Sed potius acquiescit in Deo, intuetur Dei promissiones, nec dubitat de prouidentia Dei, Sed certo statuit Deum sibi adesse, & aliquando liberaturum se à tristissima seruitute in qua fuit. Breuiter ut omnes

ignari

ignari Dei uicissitudinis, rerum cogitatione decepti, perturbantur, & de prouidentia dubitant idque potissimum cum aliqua subita calamitate inuoluuntur: Ita Theodidacti ac pij cum uident tantam rerum uicissitudinem, Dei consilium adorant, & ipsi pressi cruce ad tutissimum asylum nomen Domini confugiunt, & ex euentu .quem expectant lætissimum mitigationem doloris petunt. Ignaris Dei adiungo securos qui cum uerbis se sanctos & fideles ostentant, & gloriantur de Euangelio, factis se Neroues & Heliogabalos exhibent. Quantum autem hic uacillant, sæpe uoce ostendunt. Nam cum uident euentus suis Sapientibus consilijs minime respondere, aut Deum tacitè accusant, aut casu ferri omnia apud se cogitant, etsi lingua aliud loquantur.

Sed quæ huius rei causa est? Ieremias eam clarissime assignat cum ait. Confusi sunt sapientes, præteriti &

cepti sunt. *Verbum enim Domini proiecerunt, & quid proderit eis sapientia?*

Sed qui fit quod Pompeius desperat in exilio suo, & Dauid inuicto animo persistit? Pompeius nec causam nec finem uicissitudinis rerum humanarum intelligit. Dauid autem & causam & finem recte æstimat. Sed quænam causa illa est? triplex est causa quare optimus pater noster cœlestis nunc nos exaltat, nunc humiliat, nunc morbis premit, nunc ualetudine bona erigit, uidelicet, Iudicium iustum, misericordia gratuita, & δοκιμασία necessaria. Iusto iudicio suo Dauidem exilio punit: Gratuita misericordia eundem ad regni fastigium euehit. Exploratione necessaria eundem nunc lætis, nunc tristibus tentat, an se uere timeat, nec ne. Sic Abraham aliquando prospera, aliquando tristi fortuna usus est. In prospera misericordiam agnouit, in tristi iudicium

fassus

fassus est. In utraq; constanter in Deo acquieuit. Quòd autem uocetur in peregrinam terram, quòd cum fame luctetur, quod periclitetur uxoris pudicitia, quòd iubeatur ipse mactare filium, quòd tandem charissima coniuge priuetur, explorationis argumenta fuerunt. Similia uidemus in multis alijs sanctis.

Quis finis est huius vicissitudinis & inconstantiæ rerum?

Duplex finis assignatur à Nazianzeno hisce uerbis: Ἵνα τὸ ἐν τούτοις ἀσάταν καὶ ἀνώμαλον θεωροῦντες μᾶλλόν τι προσέρχωμεν τῷ θεῷ, καὶ τῷ μέλλοντι, hoc est, ut cum in hisce mundi rebus uideamus tantam inconstantiam & uarietatem, accuramus ad Deum ipsum, & anhelemus ad futuram uitam. Ad Deum quidem accurrimus non pedibus, Sed affectibus, uidelicet cum in aduersis ipsum ex fide inuocamus ardenter, cum ob benefacta ipsum ex

fide inuocamus ardenter, cum ob be-
nefacta ipsum uere prædicamus, cum
in tentationibus in eius uerbo acqui-
escimus constantes. Anhelamus uero
ad futuram uitam quando neglectis
omnibus commodis & incommodis
πολίτευμα nostrum in cœlo esse sta-
tuimus, unde expectamus saluato-
rem Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, qui nostra humilia & abiecta
transfigurabit corpora, ut sint con-
formia suo glorioso corpori, idq; ea
potentia qua potest sibi omnia subiī-
cere. Quod ubi factum fuerit nulla
amplius pertimescenda est rerum ui-
cissitudo.

Sed cur, inquies, mihi hæc? quor-
sum hæc tendunt? Superiori anno,
Clarissime uir, unā fuimus, & mul-
tum congratulati sumus nobis inui-
cem, quod non solum in his regnis
tranquilla essent Ecclesiæ hospitia, &
summa esset in religione docentium
consensio: uerumetiam quod tran-
quilla & quieta esset respublica sub

optimo

optimo & clementiſsimo Rege noſtro D. Friderico Secundo. Deinde etiam non parum gaudij attulit utriq; noſtrum amicorum & neceſſariorum honeſta conſuetudo. Quid amplius quæſo optare potuimus? Sed proh dolor, experimur rerum uiciſsitudinem permagnam.

Etſi autem religio, ſit Deo gratia, ſalua eſt: Etſi eandem optimi regis clementiam experimur: tamen uidemus magnam uiciſsitudinem rerum, uidemus multas domos deſertas quæ ſuperiori anno habitabantur quiete. Non pauci hodie miſerè mendicant panem, qui ante paucos dies abundabant omnibus neceſſarijs. Vſq; adeo ſæuo Martis imperio ſuſq; deq; feruntur omnia, & ut taceam de alijs uterq; noſtrum non parum hoc anno uiciſsitudinem rerum experti ſumus, qui, quos habuimus chariſsimos hoc anno amiſimus. Vt enim ego matrem chariſsimam: Ita tu filiam dilectiſsi-

ctiſsimam meſtus deſideras. Quid hic nobis faciendum? intuentes publicam calamitatem agnoſcamus iudicium Dei punientis multa occulta & graſſantia peccata, & præſertim impunitatem ſcelerum in hoc regno: tangamur uero ſenſu doloris ob iniquitatem noſtram, & confugiamus ad eum qui diues eſt miſericordia, eumq; precibus noſtris, ut benigne mitiget pœnas quas iuſte meruimus, ſolicitemus. In neceſſariorum amiſsione, cogitemus conſilium Dei, cui iſto pacto explorare fidem noſtram & patientiam placuit.

Sed dices forte grauius eſſe filiam iuuenculam amittere, quam matrem octogenariam. Etſi non magnopere inficias eo, tamen negari non poteſt quin matris obitus homini pio acerbiſsimus ſit. Et tametſi fateor dolorē meum ex eo non parum mitigari, quod mater mea honeſtè multos annos in coniugio uixerit, & deinde uidua 28. annos caſtiſsimè uitam tranſegerit,

egerit, & tandem ætate confecta, piè animam Deo commendauerit: tamen affirmo te non minorem consolationis materiam habere in morte filiæ, quam ego in obitu matris charissimæ. Nam quod imperitis hominibus summum dolorem adferre solet, hoc tibi uiro sapienti debere esse maximo solatio statuo.

Quid, inquies, hoc est? dicam. Piè & sanctè ab ineunte ætate fuit educata filia tua, artes honestas muliebri Sexui conuenientes perbellè nouit: Piè apud parentes uixit, iuste foris cum alijs conuersata est, nupta optimo & doctissimo uiro M. Paulo Ripensi Episcopo ueteri amico meo sanctissimè & honestissime uixit, ac tãdem castissimum spiritum Deo qui ipsum dedit, in inuocatione nominis Dei tradidit. Quid ultra requiris? immatura morte occubuit. Quasi immatura esset censenda, quam Deus longiorem esse noluit, quasi breuis

esset

esset uita, quæ pie & sancte transacta est. Seneca grauissime ait: Sicut fabula, sic & uita, non quàm diu, sed quàm bene acta sit refert. Age quæso cur filiæ tuæ Dorotheæ nomen in baptismo tribuisti? An non ideo quia eam agnouisti δῶρον τοῦ θεοῦ esse, hinc enim est Dorotheę appellatio. Si donum Dei agnoscis filiam, cur ægre fers quod Deus quod suum est repetit? Vt auertat ab ea pericula, quibus obnoxij sumus nos qui superstites adhuc in hac lachrymarum ualle oberramus mille casibus expositi.

Sed dices: non Stoicus sum, non exui storgam diuinitus hominibus impressam, Natura est dolor ob charorum amissionem: fateor id quidem, sed ut natura est dolere amissione charorum: ita pietatis est se Deo subijcere, & ex uoluntate Dei & promissionibus diuinis consolationem petere: mixtus sit igitur tuus dolor consolatione & obedientia erga

Deum

Deum. Hæc cogita Chariſsime frater, quoties memoria dilectiſsimæ filiæ tua paterna uiſcera commouet. Cogitatione iudicij & miſericordiæ Dei te ſuſtenta, meditatione æternæ conſuetudinis cum filia & omnibus ſanctis in æterna uita te ſolare, uicisſitudinem lætitiæ & doloris in hac uita recole, cogita læticiam & dolorem in hoc mundo ſibi inuicem ita cedere, ut maior ſit dolor & ſæpius recurrat.

Vt autem & ego inter alios tuos amicos quos ſumma doctrina, magna pietate & ſingulari uirtute tibi comparaſti, nonnihil adferam ad mitigandum tuum iſtum dolorem ob amiſſam filiam, mitto tibi annotationes meas in Epiſtolam Pauli ad Philippēſes, quas ſub tuo nomine in lucē prodire uolui, ut teſtarer de noſtra inter nos amicitia, cuius teſtimonium uolo haſce annotatiunculas eſſe, & rogo ut quoties has annotationes uideris, reuoces in mentem uerba Pauli quæ

ſunt

sunt in huius Epistolæ tertio capite πολίτευμα nostrum est in cœlo, unde expectamus saluatorem & reparatorem nostrorum corporum, ut fiant σύμμορφα glorioso corpori ipsius. Crede mihi quod nullum sit præsentis doloris remedium, quàm fides horum uerborum & pia resurrectionis meditatio. Vale cum uxore tua Anna castissima & liberis. Haffnia,
Calendis Nouembribus,
Anno Domini
1564.

ARGV

ARGVMENTVM EPISTOLAE PAVLI AD PHILIPPENSES.

OCCASIO EPISTOLæ ad Philippenſes ſcriptæ, ut ex quarto capite apparet, hæc fuit: Miſerant Philippenſes Paulo, cum Romæ in carcere ageret, neceſſaria ad uitæ ſuſtentationem per ſuum, ut apparet, Parochum Epaphroditum: & paſsim Pſeudoapoſtoli ſinceram Chriſti doctrinam corrumpere cœperant, idq; prætextu Legis & Circumciſionis: ſed Philippenſes nihilominus in doctrina Pauli perſiterunt conſtantes: Quare Paulus, cum ut futuro periculo occurrat, tum ut ſuam erga Philippenſes animi gratitudinem declaret, hanc ſcribit Epiſtolam: quæ ſanè uaria & multiplex eſt, ut non poſsit ad unum certum cauſæ genus referri, ut pleræq; aliæ.

Vt autem eò clarius & diſtinctius tractatio ipſa intelligatur, & orationis methodus cognoſcatur, diuidam hanc Epiſtolam in ſeptem partes, ſed excluſis epigrapha & ualedictionis clauſula.

PRIMA itaq; PARS est exordium ipsum, quo gratias agit Apostolus Deo pro Philippensium constantia, uidelicet quòd perstiterint in sana doctrina, cum multi alij hæreticorum erroribus fuerint implicati.

SECVNDA PARS expositio seu narratio est: in qua quid secum actum sit Romæ, exponit uidelicet quòd in carcerem sit coniectus, propter defensionem Euangelij: quæ res cessit in magnum Euangelij profectum, idq; contra expectationem aduersariorum.

TERTIA PARS continet paræneses προτρεπτικὰς ad uitæ morumque integritatem & constantiam facientes.

QVARTA PARS demonstratiua est. Continet enim laudes & commendationes Timothei & Epaphroditi, ut Philippenses sciant quanti facere debeant, non solum ipsos, uerumetiam omnes alios qui in promouenda Euangelij doctrina uersantur & occupantur.

QVINTA PARS paræneses ἀποτρεπτικὰς continet, uidelicet, ut Philippenses falsos doctores & doctrinæ coruptelas caueant, additis grauissimis rationibus, quibus Iudaicos errores de Circumcisione & Lege & Iusticia, qua coram Deo cosistimus, egregiè confutat & euertit.

SEXTA PARS, priuatas ad quosdam, & generales ad omnes exhortationes continet.

POSTREMA PARS habet approbationem beneuolentiæ Philippensium & liberalitatis eorum erga se, uidelicet, quod sui rationem habuerint, & per Epaphroditum parochum necessaria quædam ad uitæ ipsius sustentationem miserint.

Hisce septem partibus admiscentur per occasionem, ut fieri solet, doctrinæ uariæ & multiplices, quarum explicatio summe necessaria est, ut de duabus naturis in Christo, de humanitate Christi, de eiusdem glorificatione, de uera iustificandi ratione. De gloriosa corporum nostrorum conformatione ad similitudinem corporis Christi, De abrogatione circumcisionis & legis Mosaicæ. Sed de his copiosius in enarratione.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

GRatijs Deo actis ob constantiam Philippensium in fide Euangelij, & indicato suo pro ipsorum salute studio, exponit Apostolus quòd carcer suus Romæ cesserit in maiorem Euangelij profectum, spequè facta de suo ad ipsos reditu hortatur eos ad uitam Euangelij dignam.

ORDO ET PARTES PRIMI CAPITIS.

QVinq; sunt huius capitis membra, Epigraphe, Salutatio, Exordium gratulatorium ob profectum Philippensium in fide Euangelij, Narratio profectus Euangelij Romæ ex occasione sui carceris, & exhortatio ad uitam Euangelio dignam.

EXEGESIS PRIMI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Paulus & Timotheus serui Iesu Christi.

COmmunem professionis titulum ponit sine mentione Apostolatus, idq; propterea quòd ijs scribat, qui de suo officio & uocatione dubitare non poterant. Quod autem Timotheum sibi adiungit, Christianæ humilitatis indicium est. Non contemnit Timotheum ut inferiorem donis & uocatione, sed eum sibi adiungit in Euangelio socium, ut suo exemplo ministros Euangelij humilitatem doceat. Hoc proinde exemplum ministris, uerbi adeoq; omnibus pijs sit norma uerę humilitatis & coniunctionis mutuæ.

Omnibus sanctis in Christo Iesu qui sunt Philippis.

Id est,

Id est, fidelibus omnibus qui sunt in Christo, cuius sanctitatis, dum credunt, participes fiunt, & donati spiritu Christi, & regenerati per gratiam eiusdem spiritus piam & sanctam uitam meditantur, expectantes plenam & perfectam sanctificationem. Sancti sunt igitur fideles duplici modo, uidelicet imputatione & incoatione, nam qui credunt in Christum, ut iusticiæ Christi, ita et sanctitatis eius sunt participes, & quia spiritum Christi habent, sanctitati student, hoc est, se à prophanitate mũdi seiungunt, accommodant se Deo, cui se offerunt in hostiam placentem Deo per Iesum Christum. in æterna uita sancti erimus perfectione & gradibus. Philippenses, quibus scribit Apostolus, fuerunt populi Philipporum, quæ urbs est Macedoniæ apud Stridonem fluuium, in finibus Thraciæ, à conditore Philippo, Græciæ domitore patre Alexandri magni sic appellata.

In hac urbe Paulum fundasse Ecclesiam testantur Acta Apostolica cap. 16, ubi & flagra & pœnas passus est propter pytonicum spiritum, quem de puella expulit: propter quam etiam causam Philippis discedere coactus est, ubi tamen iactum uerbi Dei semen indies magis magisque radices egit, adeò ut iam pluribus Episcopis & Diaconis indigeret Ecclesia: quæ indies in sincera Pauli doctrina, & uitæ innocentia creuit,

uit, nullam pseudoapostulorum corruptelam admittens.

Cum Episcopis & Diaconis.

Episcopi nomen Athenienſibus in uſu fuit, & ſignificabat magiſtratum, qui mittebatur ad ius dicendum in ea oppida, quæ ſub ditione & imperio erant Athenienſium. Horum munus erat, uidere quid in quaq; regione fieret, ut cognita ad reges referrent. Horum præfectura ſeu adminiſtratio ἐπισκοπὴ dicebatur. Homerus ultimo Ἰλιαδ: Hectorem epiſcopum urbis Troiæ, hoc eſt, defenſorem & præſidem nominat. Platoni Epiſcopus in genere ſignificat inſpectorem & curatorem rerum agendarum. Ex hac generali ſignificatione translatum eſt nomen ab Apoſtolis ad certam ſpeciem, ut Epiſcopus ſit preco Euangelij, qui diligenti cura & ſedulo ſtudio in hoc totus incumbit, ut & ipſe rectè doceat Euangelium ſibi concreditum, & ut alij iuxta Euangelij uocem piè & honeſtè uiuant. Nam ἐπὶ in hac compoſitione ſedulitatem quandam & intentionem actionis ſignificat.

Proinde, Epiſcopi Paulo fuerunt, quos hodie parochos, & in genere miniſtros uerbi appellamus, id quod nõ ſolum ex præſenti loco patet (plures enim

ret. n. unus ciuitatis Philipporum Episcopos hic agnoscit Apostolus) uerumetiam ex 20. capite Actorum manifestum est, ubi Paulus ministros uerbi Ecclesiæ Ephesinæ, cùm Presbyteros tùm Episcopos uocat. Ad Timotheum quoq; & ad Titum Presbyter & Episcopus idem sunt. Verum quod nunc unus qui alijs ministris uerbi præficitur, ut eorum actiones inspiciat, Episcopus dicitur, id non scripturæ, sed hominum decreto factum est. Est fateor utilissimum ad conseruandam doctrinæ sinceritatem, & ad regendam disciplinam Ecclesiæ utile, unum aliquem in singulis diocæsibus siue prouincijs præficere, qui sit inspector rerum gerendarum in Ecclesia, curetq; ut omnia in Ecclesia, iuxta Pauli consilium, ordinatè & decenter fiant. Hunc siue Episcopum græca uoce, siue Inspectorem, siue Superattendentem uocaueris, proinde est.

Porrò Diaconi nomen bifariam in scripturis sumitur. Aliâs enim generaliter pro quouis ministro accipitur, qua ratione Magistratus ad Roman. 13. diaconus Dei dicitur. Et Paulus ipse se Euangelij Diaconum ad Ephes. 3. appellat, qui & Christum Dominum diaconum Circumcisionis ad Roman. 15. uocat. Hac igitur ratione Diaconus ab Episcopo, ut genus à specie differt. Aliâs specialiter accipitur Diaconus, pro administratore elec-

re eleemosynarum Ecclesiæ, qui accipiendis & distribuendis eleemosynis præficitur. Tales illi septem fuerunt, de quibus in Actis Apostolicis capite 6. Hos quoq; morum censores in primitiua Ecclesia fuisse nonnulli existimant, quos Paulus etiam ad Timotheum Presbyteros uocat. Hinc διακονεῖν pro erogatione eleemosynarum ponitur, 2. Cor. 8. & 9. Et pro administratione ad Roman. 12. interdum etiam generaliter pro quouis ministerio ponitur. Verum Diaconatus, quem postea finxerunt Pontifices Romani, nullum habet ex uerbo Dei firmamentum.

Gratia uobis & Pax à Deo Patre nostro & Domino Iesu Christo.

Familiaris Paulo salutandi hic modus est, à proprio Euangelij fructu seu effectu desumtus. Gratiæ nomine fauor Dei gratuitus significatur, quemadmodum ex 1. capite ad Ephes. apparet. Pacis appellatione fructus seu effectus gratiæ notatur, & complectitur quicquid ex fauore Dei nobis donatur. ut reconciliatio nostri cum Deo, salus ipsa, adoq; omnia prospera & bona.

PRIMA PARS.

Gratias ago Deo meo in omni memoria uestri.

Ordi-

ORditur à gratiarum actione, quæ sane non solũ affectus Pauli ad Philippenses signum euidens est, uerùm etiam stimulus quidam ad perseuerantiam. uirtus enim laudata crescit, hinc tria colligamus.

Primum, quòd exemplo Pauli oporteat pios Deo pro beneficijs & sibi & alijs collatis gratias egere. Secundum, ut nactis beneficia Dei precemur incrementum. Tertium, ut cum Paulo Ecclesiæ totius, & non tantum præsentium membrorum summam curam habeamus. Deum suum uocat, ut ostendat quod soli credentes de Deo uerè gloriari possint. In omni memoria uestri, id est, cum summa memoria uestri. Est enim hebraismus ἐπὶ enim pro Beth, id est, cum, ponitur, & πάσῃ pro plena, seu perfecta seu summa. Significat ergo Apostolus se perpetuo memorem esse Philippensium.

Huc lubet nonnulla adijcere de gratiarum actione, quæ Deo fit uerè & rectè.

Gratiarum actio quæ Deo fit ipsi placet, est agnitio & confessio beneficiorum acceptorum cum summa gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Vt autem hæc gratiarum actio sit perfecta, requiruntur duo: quorum unum est σύζυγία uirtutum, quæ necessariò adesse debent. Alterum legitimus modus

agendi gratias. σιζιγία uirtutum est ueritatis & iusticiæ copulatio, Veritas ut candidè et apertè agnoscit benefactorem Deum, Ita excludit hypocrisin & mendacium. Hypocrisin quidem, ut non uoce & uerbis tantũ, sed etiam ex animo sincero gratias agas: Mendacium uero, ut non Deo ascribas successum in rebus malis, ut si latro agat gratias pro opimo spolio, aut adulter pro exopta uenere. Iusticia admonebit te gratitudinis, humilitatis, & inuocationis. Legitimus modus agendi gratias sæpè à Paulo indicatur quum ait, Gratias ago per Iesum Christum, Nam cum dicit, per Iesum Christum, modum exponit ueræ gratiarum actionis, in quo modo hæc ordine insunt. Primùm, fides in Christum, sine qua nulla potest fieri uera gratiarum actio, nihil enim placet sine fide. Deinde confessio, qua confiteris te Christo Mediatore diuina percepisse beneficia. Tum fiducia, qua statuas tuam gratiarum actionem placere propter Christum. Postremò uotum, quo ad Dei gloriam profecturum exoptes quicquid acceperis.

(Semper in omni precatione mea pro omnibus uobis cum Gaudio precationem faciens.)

Hæc parenthesi claudantur. Pertinent autem hæc uerba eò, ut Philippenses summum Paulo pro

sua salute studium fuisse, intelligant. Referenda sunt igitur ad locum beneuolentiæ. Cùm autem dicit, cum gaudio precationem faciens, respicit & ad præteritum tempus & ad futurum. Nam cum dicit se gaudere, intuetur faustum incœptum Philippensium. Cùm autem se precationem facere pro ipsis addit, monet ne ab exhibita gratia deficiant, sed potius unà precentur, ut indies magis abundent. Vt ergo ob exhibita bona pijs lætandum est, ita pro futuris impetrãdis precandum. Iam si precandum est pro bonis impetrandis, sequitur, Stoicum delirium detestandum esse, quo statuitur quod omnia eueniant necessitate fatali, adeò, ut quicquid fiat, necessariò fiat, & ita tollatur contingentia. Quòd si uerum esset, frustraneæ essent omnes Sanctorum preces, quibus à Deo petunt salutaria, petunt regi consilia & actiones.

Super communione uestri in Euangelio à primo die usque in hunc diem.

Ratio propositionis à uocatione Philippensium ad gratiam Euangelij, & ab eorum in eadem gratia perseuerantia. Insignis locus, qui docet non fortuitò aut casu nunc huic nunc illi genti prædicari Euangelium, sed hoc fieri ex dispensa-

tione

tione diuina. Cum enim Paulus Deo gratias agit, quòd Philippenſes facti ſint participes Euangelij, & in eo perſeuerent, ipſum Deum autorem cum participationis iſtius, tùm perſeuerantiæ agnoſcit.

Hoc ipſum perſuaſus, quod qui incœpit in uobis opus bonum, perficiet uſq; in diem Ieſu Chriſti.

Amplificat rationem à fiducia perſeuerantiæ, quæ à conſtantia autoris Dei petitur. Is enim cum non temerario iudicio cœpit opus, certa fiducia eſt, ut idem quod ex gratia incœpit, per gratiam abſoluat.

Obſeruandus ſanè locus hic eſt, quo conſcientia piorum aduerſus tentationem prædeſtinationis ſtoicæ de perſeuerantia in bono confirmantur. Eſt enim Deus in ſuis operibus conſtans, nec deſerit opus ſuum quod incoauit. Cùm ergo in Philippenſibus incœpit opus bonum, ſcilicet prædicationem Euangelij, quo corda hominum formantur, flectuntur & diriguntur in iuſticiam, perficiet ſcilicet ad perſeuerationem eos confirmando, idq; uſq; in diem Ieſu Chriſti, hoc eſt, ad horam mortis cuiuſq; credentium, ſeu, ut nonnulli interpretantur, uſq; ad extremum diem, quando ueniet

do ueniet DOMINVS *iudicandum uiuos & mortuos.*

Sicuti iustum est mihi hoc ipsum sentire de uobis.

Ratio fiduciæ de perseuerantia Philippensium sumta ab honesto, piorum est enim semper de bene cœptis optimè sperare.

Propterea quod in corde teneam uos cum in uinculis meis, tum in defensione & confirmatione Euangelij, uos inquam omnes unà mecum fuisse gratiæ meæ participes.

Hæc sententia Syntheſi turbata in hunc modum construenda est. Propterea quod habeam uos in corde (*id est, intimo cordis affectu uos reputem*) Esse consortes gratiæ meæ (*id est, crucis quæ mihi ex fauore Dei imposita est, ideoque eam inter gratias Dei numero. Est enim mihi imprimis honorifica*) cum in uinculis meis, tum in defensione & confirmatione Euangelij. *Interpretatio est & distributio Gratiæ. Nam ideo sibi crucem reputat honorificam, quia facit ad defensionem & confirmationem* Euangelij. *Hoc paradoxon obseruandum est contra*

opinio-

opinionem hominum, qui crucem & carceres ad accusandum & damnandum Euangelium fecere arbitrantur. Obseruetur itaq; imprimis hic locus de persecutione Ecclesiæ & piorum ministrorum, uidelicet quòd Spiritus sanctus eam inter gratias Dei numeret, tantum abest ut probrosa alicui uideatur. Huc facit illud Domini dictum: Beati estis cum maledixerint uobis, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersus uos mentientes, propter me.

Testis enim mihi Deus est, quàm propensè amem uos omnes in uisceribus Iesu Christi.

Iuramento confirmat se uero amore Philippenses cõplecti, idq; non affectu carnis, sed in uisceribus Iesu Christi, id est, pio affectu qui manat ex Christi miserentis gratia: Viscerum nomine intimus amor significatur, qualis tenerrimus ac ueluti maternus esse solet. Quod autem addit Iesu Christi, Discernit inter uiscera naturalia, & ea, quæ sunt à Christi gratia, quæ magis ardent amore, eoq; sinceriore. Obseruandus qualis affectus esse debeat piorum ministrorum erga suos auditores, unde proficiscatur, & quo tendat.

Et ille

Et illud oro, ut caritas uestra adhuc magis & magis redundet in cognitione, & omni sensu.

Ostendit Apostolus se de constantia Philippensium gauisum esse: nunc porrò orat pro perseuerantia, & capita summa uitæ Christianæ attingit: Finis enim precationis Pauli præcipua Christianæ uitæ capita continet. Nam orat ut Philippenses redundent, id est, magis magisq; promoueant in cognitione & omni sensu, hoc est, ut indies proficiant cum in scientia salutis tum in sensu omni, id est, experientia, qua uis doctrinæ plenè in corde sentitur. Euangelium enim non tantùm requirit noticiam sui, uerùmetiam sensum in corde, in affectibus, adeoque in omnibus utribus interioribus & exterioribus. Vbi autem cognitioni Euangelij non respondet hic uiuus sensus, frustra gloriatur homo de fide Euangelij. Paulus ergo requirit cum incremento cognitionis omnem sensum, id est, plenissimum, quo cor plenissime afficiatur. Nam particula omnis non semper uniuersitatem generis significat, sed interdum ex Hebræorum idiotismo rei cui adiungitur, perfectionem quandam, ut in illo: Si omnem fidem habeam, id est, consumatissimam fidem scilicet edendi miracula. Sed de hac phrasi supra quædam diximus.

Porrò

Porrò non uidetur mihi inutile fore auditoribus, si quædam huc ascripsero de modo parandæ γνῶσιος, hoc est, cognitionem rerum in scriptura. Nam nisi iustum modum sciuerit interpres, frustra sudat, & inutiliter aures discentium fatigat. Ad γνῶσιν igitur parandam post inuocationem Dei, tria requiruntur, linguarum & phraseon cognitio, theoria ac paradosis.

Sine linguarum & phraseon cognitione non discerni possunt locutiones figuratæ à propriis, nec propriæ à figuratis, quare opus est diligenti consideratione, ne phraseon & linguarum inscitia impediat γνῶσιν. Proinde Grammatica diligenter discenda est ab ijs, qui feliciter interpretari scripturam uolunt.

Deinde theoria est necessaria, hac enim sententiæ similes & quæ uidentur contrariæ inter se conferuntur: hac coniunguntur latè in scripturis sparsa, ut unum ueluti Systema constituant: hac, capita rerum ordinantur: hac eruuntur definitiones, instituuntur diuisiones, conciliantur antilogiæ: hac conferuntur obscura clarioribus, typi antitypis: hac exempla regulis, & regulæ exemplis accõmodantur: hac particularia ad uniuersalia, & uniuersalia ad particularia reuocantur: Hac antecedentia, adiuncta, & consequentia perpen-

perpenduntur: hac consilium scriptorum, scopus, & peristases conferuntur. Breuiter, Theoria normam Dialecticam rebus sacris tractandis tanquam mensuram adhibet, singulariq; studio in hoc incumbit, ut interpretatio sit fidei analoga.

Paradosis, hoc est, traditio, tum demum locum habet, quando uel orationis genus ignoramus, uel theoria non possumus assequi dicti sententiam. tunc enim uox Ecclesiæ quærenda est, eaq; audienda, modò analoga fidei sit, & loco congruat. De hac re plura uolente Deo, in priore ad Timotheum dicemus.

Vt probetis quæ sint præstantiora.

Vsus seu finis cognitionis, uidelicet, ut Philippenses rectè iudicent, explorent & approbent ea quæ sunt præstantiora, atq; ita expetenda iudicio uerbi eligant, & contraria uitent. Hæc enim est uis uerbi δοκιμάζειν.

Vt sitis sinceri ac sine offensa in Diem Iesu Christi, pleni fructibus iustitiæ per Iesum Christum ad gloriam & laudem Dei.

Sensum quo Philippenses cupit abundare, ad

tria capita refert, nempe ad ſinceritatem (quæ eſt bona conſcientia coram Deo) Innocentiam uitæ, (uidelicet, ne ſimus ulli offendiculo.) Et plenitudinem fructuum iuſticiæ, qui proficiſcuntur ex gratia Ieſu Chriſti, & tendunt in laudem & gloriam Dei. Atq; ita hoc loco uera uiuendi ratio Chriſtianis præſcribitur, & ſimul fons omnium bonorum operum oſtenditur, nimirum quod ex gratia Chriſti & fide in ipſum promanent ad finem proprium, qui eſt laus & gloria Dei. Opera igitur quæ aliunde ueniunt, aut etiam aliorſum tendunt, nequaquam bona cenſenda ſunt, qualiſcunq; ſit externa ſpecies. Deinde & hoc obſeruandum eſt, quod bona opera à Paulo non definiantur eſſe iuſticia, ſed fructus iuſticiæ: Quo dicto ſignificatur neceſſaria conſecutio bonorum operum ad gratuitam iuſticiæ imputationem. Debet igitur iuſticia Chriſtiana perpetuo, ut palma florere.

SECVNDA PARS.

Scire uos uolo fratres, quod quæ mihi acciderunt, magis ad profectum Euangelij euenerunt.

PRopoſitio expoſitionis, cuius ſenſus hic eſt. Meus carcer & perſecutio quam hic Romæ patior hactenus ceſſit in profectum Euangelij, hoc

hoc est, Meus carcer fuit occasio ut latius in mundo spargeretur Euangelium, & feliciores successus habuerit: Significat enim προκοπὴν felicem promotionem & successum.

Ita ut mea uincula manifesta sint in Christo, in toto prætorio, & reliquis omnibus.

Expositio continens rationem propositionis, cuius hic sensus est. Euangelium occasione carceris mei innotuit aulæ Neronis, adeoq; omnibus Romanis reliquis. Sciunt enim me propter Christi negocium in carcerem coniectum esse. Est itaque hic non exiguus Martyrij sanctorum fructus quòd inde magis magisq; patefiat, & innotescat Euangelium Christi. Dicitur autem crux ministrorum uerbi & piorum afflictio μαρτύριον, quia est testimonium doctrinæ, & ueluti quædam Euangelij obsignatio. Nam cum homines uident sanctos non propter crucem abijcere confessionem, cogitant eos certis niti fundamentis.

Et plerique ex fratribus in Domino freti uinculis meis, magis audeant impauidè sermonem loqui.

Alius fructus uinculorum Pauli, quod non

pauci qui antea timidiores erant, Pauli inuicta fortitudine animentur ad prædicandum sine timore Euangelium. Sæpè enim unius constantia multos animare solet. Huc igitur pertinent sanctorum martyria, ut non solum ministris uerbi animum addant, ad quiduis nomine Euangelij ferendum: Verumetiam ut auditoribus constantiæ, argumentum & liberæ confessionis calcaria esse debeant, ob has duas causas in primitiua Ecclesia memoria Martyrum celebrabatur piè, & utiliter, quæ in Papatu fœdis abominationibus est contaminata.

Ac nonnulli quidem per inuidiam & contentionem, nonnulli uero etiam propensa uoluntate Christum prædicant.

Distributio est, qua ostendit & hunc fructum prouenire ex suo carcere, uidelicet, quòd non solum boni & fideles, uerùmetiam mali & infideles Euangelium prædicauerint. Mali quidem inuidiæ & contentionis studio incitabantur, Nam quò plures docebant Euangelium, eò magis causa Pauli grauabatur, ut qui istius sectæ autor haberetur. Boni uerò & fideles animati exemplo Pauli, studebant ut Christi Euangelium magis innotesceret, & spargeretur per totum orbem in plurimorum salutem.

III

Illi quidem per contentionem Christum annunciant, non purè, existimantes sese afflictionem addere uinculis meis: Hi uero ex caritate, scientes quòd ad defensionem Euangelij sim constitutus.

Confert utrumq; genus in causis efficientibus, & finalibus maioris declarationis gratia. Prius membrum est: qui per contentionem Christum annunciant, id faciunt non purè, id non puro affectu, nec ob uerum finem, sed ut adferant afflictionem uinculis meis, hoc est, ut magis grauent causam meam, qui propter Euangelium in carcerem coniectus sum. Nam cum Paulus teneretur in carcere, multi prædicabant Christum, ut Neronem magis inflammarent aduersus Paulum. Fuerunt autem isti absq; dubio Iudæi, qui ad quiduis patrandum parati erant, ut Paulus è medio tolleretur. Posterius membrum est, quòd quidam, uidelicet pij uero amore Christi et Euangelij moti annunciarunt Euangelium, atq; ideo se Paulo adiunxerunt, moti exemplo constantiæ ipsius, qui in ipso carcere non destitit à propaganda Euangelij doctrina. Exemplum ministris uerbi, adeoq; omnibus pijs imitandum, uidelicet, ut laborantibus Ecclesiæ membris, quantum in se est, opem ferant.

Quid igitur? Attamen quouis modo, siue prætextu siue ueritate annunciatur Christus, de hoc quoq; gaudeo, atq; etiam gaudebo.

Quia absurdum alicui uideri poterat, quod dixerat per malos quoq; Euangelium annunciari, anticipat eam obiectionem, & affirmat se ideo gaudere, quod ista occasione Euangelij fama ad plures perueniat. Vtitur enim Deus sæpè malis instrumentis ad boni operis effectionem. Sic etsi Scribæ et Pharisæi mali erant, nihilominus tamen illorum doctrinam ea parte, qua sincera apud eos remanserat, non paucis profuit.

Prætextus & ueritas hic opponuntur, per prætextum, studium nocendi intellige, per ueritatem; sinceritatem seu uerum animi studium ad propagandum Euangelium.

Noui enim quod hoc mihi cedat in salutem per uestram deprecationem, & subministrationem spiritus Iesu Christi.

Cur se gaudere dicat, ex eo quod Christus quouis modo prædicetur, ostendit. Sensus autem uerborum Pauli hic est. Vtut isti inuidi & contentiosi omnia in meam perniciem machinantur, tamen Christus per me glorificabitur sparso eius

Euan-

Euangelio latè per orbem: quo sanè gloria nulla maior in hac uita mihi contingere potest. Obseruetur autem imprimis, quod Apostolus hoc non dicat fretus suis uiribus, sed deprecatione Philippensium et subministratione, spiritus Christi, qui in cruce & uires addit, & consolatur, Hic rursus necessitatem Stoicam euersam uidemus.

Secundum expectationem et spem meam, quod nulla in re pudefiam, sed cum omni libertate, ut semper, ita nunc quoq; magnificabitur Christus in corpore meo, siue per uitam siue per mortem.

Vt certam et immotam spem se habere, docet duabus uocibus idem in genere significantibus, utitur. Prior est ἀπεκαραδοκία, *quam interpres expectationem uertit, & componitur ab* ἀπὸ, *id est,* ἀ, κάρα, *id est, caput, &* δοκεῖν, *annuere, Perinde ac si caput totum uergat, & inclinet in id, quod firmiter & certo speratur. Quasi dicat Apostolus, Spero equidem certo & sine omni hæsitatione. ut quemadmodum hactenus, sic & post hac per me Christus glorificetur. Monemur hoc loco, non omnia alienis precibus esse relinquenda, quinetiam sperandum per nos erit quod cupimus, & ardentibus uotis deposcendum, Sic enim*

ſcriptum eſt: Fiat miſericordia tua ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te. Vehementer igitur iſti errant, qui publicas pro ſe preces fieri mandant, ac interim ipſi uiuunt ſine pœnitentia ſecuri, omnibus libidinibus & furoribus indulgentes, qua ratione ſibi & ſuis maius exitium accerſunt.

Mihi enim uiuere Chriſtus & mori lucrum eſt.

Probat proximum dictum, nimirum quod Chriſtus magnificabitur in ſuo corpore, ſiue per mortem ſiue per uitam. Eſt autem huius probationis ſenſus, Siue uiuam, ſiue moriar, Chriſtus meum eſt lucrum, quo fretus ſecurus ſum & in uita & in morte. Nam uiuere & mori hic ponuntur nominaliter, quod articulus præfixus τὸ indicat, & ſubintelligitur [illegible] *præpoſitio, ut ſit ſenſus. Quando uiuo, Chriſtus eſt meum lucrum, & quando morior, idem Chriſtus eſt meum lucrum. Quare mihi perinde eſt, ſiue uiuam diutius, ſiue moriar. Quid lucrum appellet Apoſtolus, ex præcedentibus notum eſt, nempe gloriam Chriſti, quæ cum Apoſtoli commodo eſt coniuncta. Hic locus docet, qualisnam fiducia piorum eſſe debeat, cùm in uita tùm in morte. Non enim frangi metu mortis poteſt is, qui ſerio & uiua fiducia Chriſtum uictorem mortis, ſuum lucrum eſſe ſtatuit,*

tuit, eumq; solum omnibus & lucris & damnis anteponit.

An autem uiuere in carne hoc mihi fructus operis sit, & quid eligam ignoro.

Deliberationem instituit per digressionem. Vtrum ne uiuere aut mori sit utilius, utrumq; enim utile & honestum in Domino. Causa huius deliberationis est. Quod maior fructus ex uita Pauli, quàm ex morte ipsius prouenire uideatur. Nam dum uiuit, inter homines se propagare Euangelium Christi (quod uberrimum fructum suæ uitæ, indicat) uidet. En, pij pectoris ingenium. Si per an reddidi, Ita enim solet in subiectionibus accipi. In carne uiuere hoc loco, est in hoc caduco corpore uitam degere. τοῦτο, id est, hoc, abundat ex idiotismo Hebræorum, qui sæpissimè antecedens repetunt. Fructus operis, id est, operepreciũm, nempe res utilis & fructuosa, digna in qua aliquis operam ponat.

Coarctor autem ex his duobus, desiderium habens, migrare & esse cum Christo.

Vtriusq; partis deliberationis causis se moueri dicit Apostolus. Mori quidem optandum iudi-

eat, propterea quòd mors piorum sit accessus ad fruitionem gloriæ Christi. Viuere uero optandum iudicat, propter salutem Ecclesiæ promouendam sua prædicatione: Vocabulum ἀναλῦσαι, quod migrare reddidi, à nautis sumtum est qui profecturi soluere dicuntur. Sic etiam accipitur hoc uocabulum Luc. 12. Et in specie significat redire eò unde quis uenerat.

Sed permanere in carne magis necessarium est propter uos.

Alterius partis deliberationis ratio ab utili, ac si dicat: Si uos respicio, & uestram in Euangelio profectum, satius est me in carne manere, hoc est, in hoc caduco corpore uitam aliquamdiu degere.

Ex utroq; deliberationis membro hæc discimus.

Primùm, quòd mors sit non interitus piorum, sed migratio animæ à corpore ad tempus.

Deinde, quòd animæ piorum non dormiant, sed Christi conspectu in cœlis fruantur.

Tertiò, quòd tota nostra uita debeat sibi proponere Christi gloriam, ac ædificationem Ecclesiæ Christi.

Quarto, quòd Christiani non debeant mortem expauescere, sed in Christo statuere mortem esse aditum ad meliorem statum, quàm sit hic præsens.

Et hoc

Et hoc confisus noui quòd mansurus sim, & unà permansurus cum uobis omnibus ad uestrum profectum & gaudium fidei, ut gloriatio uestra abundet in Christo Iesu de me, mea rursus apud uos præsentia.

Finem sui uoti addit Apostolus, nimirum profectum Philippensium & gaudium fidei, quod ex predicatione Euangelij percipiant fideles. Obseruetur fructus profectus in cognitione Euangelij, uidelicet quòd quò magis proficimus in fide ex predicatione Euangelij, eò maius reddatur gaudium piorum, quod ex fide proficiscitur, & abundantior fiat gloriatio in Christo. Hic sanè fructus uberrimus & dulcissimus, merito nos excitare ad audiendum, legendum, meditandum uerbum deberet.

TERTIA PARS.

Tantum dignè Euangelio Christi conuersamini, ut siue uenero & uidero uos, siue absens fuero, audiam de rebus uestris, quod stetis in uno spiritu, uno pariter animo decertantes per fidem Euangelij.

PRO-

PRopositio suasoria, eaq; generalis, quam mox in duo capita distribuit Apostolus: quorum Prius est, ut Philippenses in negotio Euangelij fortiter se gerant, ut spirituales athletas decet. Posterius continet mutua officia piorum, ut mores respondeant Euangelio. Prius caput persequitur usq; ad finem præsentis capitis. Posterius aggreditur in principio secundi, quod copiosa enumeratione prosequitur.

Est autem digne Euangelio uiuere, respondere dignitati Euangelij, fidei puritate & morum innocentia, Seu, Est Euangelicam doctrinam firmo corde complecti, ac deinde sibijpsi renunciare, sublataq; cruce Christi eum sequi in pietate, patientia, modestia, iusticia & alijs uirtutibus. Ex quo manifestè sequitur, eos omnes Euangelium contumelia afficere, qui secus uiuunt, quam Euangelij dignitas requirit, ut qui fidem iactant sine uiuo cordis sensu, sine pœnitentia & pietatis exercitijs propter quos nomen Dei apud hostes Euangelij malè audit. Stare in uno spiritu, est persistere in sinceritate doctrinæ concordes, cuius rei autor est Spiritus sanctus. Est ergo Metonymia. Standi etenim uerbum athletis conuenit, à quibus sumta est translatio.

Vt igitur hoc loco perstringuntur nouatores, qui semper aliquid comminiscuntur, non tam ad ædifica-

edificationem quam ad inanem iactantiam, rixas & disceptationes: Ita uerè pijs commendatur constantia, ne quouis uento doctrinæ fluctuent. & instar arundinis facilè huc illuc impellantur. Vno pariter animo decertare per fidem Euangelij: *est fide tanquam tutissimo scuto munitos, pariter in aciem prodire, hostisque se opponere.*

Hic duo obseruanda sunt: Primùm, qui nam sint hostes Euangelij, qualesq; eorum artes quibus Euangelium oppugnant. Deinde, quomodo se hostibus opponant fideles, & in qua re posita sit victoria. Hostes sunt Satan, Caro, Mundus. Satan nunc doctrinæ, nunc uitæ piorum insidiatur, idq; partim sophistica, partim tyrannide, partim hypocrisi. Caro nunc acumine rationis se Euangelio opponit, nunc blanditijs inescare incautos conatur. Mundus nunc blanditur, nunc minatur, nunc exemplis pessimis ueluti inuadit castra Ecclesiæ ad obruendum Euangelium. Contra hos hostes pij stabunt in acie, armis spiritualibus armati, & scuto fidei omnium hostium tela excipient. Plura de hac pugna & panoplia fidelium uide ad Ephes. 6. & 1. Thes. 5.

Nec in ulla re terreamini ab ijs qui se opponunt,

Vult Apostolus contemni pericula & minas hosti-

hostium uel potentißimorum, quod sanè nem
vere potest, nisi qui uera fide munitus fuerit.
illud Iohan: Hæc est uictoria quæ uincit mun
fides uestra.

Quod illis quidem est exitij iudi
um, uobis uero salutis, idq; à Deo.

Ratio cur terreri aut consternari animis
debeant pij in lucta aduersus hostes suos, sum
euentu. Nam ut rabies aduersariorum con
Euangelium est ipsis iudicium futuræ damna
nis & exitij: Ita pijs & fidelibus apertum
planum est salutis testimonium, quod fortiter
Euangelio contra eius aduersarios militent.

Sed unde hoc? à Deo, respondet Apost
Reuocat autem Apostolus uictoriam ad De
autorem, duabus de causis: uidelicet ne anim
cidant fideles, si quid ferendum sit pro Euan
lio, & ne insolescant aut efferantur, ac si
propria uirtute efficere possent. Versio uet
Papistis occasionem erroris præbuit, qui affir
nes Sanctorum merita salutis faciunt. Quu
in ueteri translatione uocabulum causæ pon
ubi in Græco est ἔνδειξις, id est, ad uerbum
catio, seu iudicium uel demonstratio, arripian
Pauli dictum, ut eo oppugnent gratuitam
tem, cum tamen Paulus non de causa salutis loq

tur, sed de iudicio tantum. Nam ut significat rabiem aduersariorum magnum argumentum esse futuræ damnationis illorum: Ita constantiam piorum & luctam aduersus hostes, futuræ eorum salutis demonstrationem seu iudicium prænunciat.

Quoniam uobis donatum est, quantum ad Christum attinet, non solum in ipsum credere, sed etiam pro ipso pati.

Expolitio rationis præcedentis per distributionem. Refert enim inter gratias Dei, & credere in Christum, & pati pro Euangelio. Nam ut animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: Ita nec credere nec pati uera & inuicta animi fortitudine pro Euangelio potest. Obseruetur hic locus contra Papistas, qui fingunt liberi arbitrij esse, credere & non credere, pati pro Euangelio & non pati. Sed de hac re plura in capite secundo dicemus.

Idem certamen habentes, quale uidistis in me, & nunc auditis in me.

Proponit se exemplum & speculum fortitudinis, qua obsistere pios aduersarios decet, ne uidelicet cruce frangantur, & abijciant confessionem

nem propter acerbitatem afflictionum. Locu obseructur de ministris uerbi, quorum munus ex exempla doctrinæ moribus exprimere, ut quem admodum ex ore ipsorum ueritatem discunt au ditores, Ita ex moribus rectè uiuendi regulam su mant. Nam cum perfectissimus modus docendi constet regula & exemplo, quod enim regula menti offertur, id exemplo sensibus repræsenta tur, is pastor optimè suo fungitur officio, qui quod ore doceat, moribus exprimit.

CAPVT SECVN DVM.

SVMMA CAPITIS SECVNDI.

MVltis argumentis hortatur Philippenses ad concordiam, humilitatem & constantiam, promittit Apostolus se missurum Timotheum & Epaphroditum, quos illis singulariter commendat.

ORDO ET PARTES CA PITIS SECVNDI.

PArtes huius capitis duæ sunt præcipuæ. Prima Parænetica est, in qua hortatur Philippenses ad uirtutes Christiana professione dignas. In hac

ius loci confirmatione explicat copiosè locum de humiliatione & glorificatione Christi. Posterior est commendatio, in qua Philippensibus commendat Timotheum & Epaphroditum.

EXEGESIS SECVNDI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Si qua igitur exhortatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua communio spiritus, si qua uiscera & miserationes, implete gaudium meum.

AD *mutua inter Christianos officia exhortaturus* Philippenses, *omnium* primum *ad concordiam hortatur, quæ fons est reliquorum officiorum & uirtutum. Insinuat autem hac uehementi & Pathetica obsecratione inter* Philippenses *cœpisse dißidia & contentiones, proculdubio per insidias Pseudoapostolorum, quod ex tertio capite colligi potest, ubi ita ait: Cauete canes, cauete concisionem.*

Si qua, *inquit*, exhortatio est in Christo, *id est, si qua exhortatio nomine Christi facta apud uos locum habeat.* Si quod solatium caritatis, *hoc est, si caritas communis aliquid solatij*

adferat. Si qua communio Spiritus, id est, si eiusdem spiritus Christi participes sitis. Si qua uiscera & miserationes, id est, si tangamini ullo misericordiæ, cùm erga uos inuicem & Ecclesiam Christi, tùm etiam erga me affectu. Ex his quatuor infert propositionem, Implete gaudium meum. Hic omnium primum obseruemus ex antithesi, eos omnes spernere exhortationes nomine Christi factas, caritatem fraternam contemnere, Spiritum sanctum abijcere, adeoq; omnem affectum erga pios deponere, qui mutuæ in Ecclesia concordiæ, quæ est ministrorum uerbi haud minimum gaudium, non studeant. De concordia copiosè diximus in commentarijs nostris in Epistolam ad Galatas.

Vt idem sentiatis.

Expositio seu definitio est gaudij Apostoli. In Græco est φρονῆτε, quod uerbum generale est, continens sub se omnes animorum actiones. Vult igitur Paulus, ut eodem sint Philippenses erga se inuicem animo & studio, ut idem in ædificationem cogitent, sapiant, meditentur, studeant, ament &c. Notetur quodnam potißimum ministrorum uerbi atq; adeo omnium piorum gaudium esse debeat, nimirum pia in pijs & honestis rebus consensio, & animorum coniunctio: unde postea plu-

rimi

rimi & uberrimi in tota uita fructus sequuntur. Moueat ergo nos magis hæc spiritus sancti seria exhortatio, quàm uicioſæ carnis & cœcæ rationis peruersum iudicium.

Eandem dilectionem habentes.

Propositionis distributio est, qua quid per uerbum φρονῆρ intelligat, exponit, ac primum, isq; merito dilectionem collocat, quam uult esse eandem, id est, parem modo dilectionis.

Vnanimes.

Caritatis effectus est unanimitas, qua consentientibus animis & sententijs, coniunctisq; uribus nos inuicem foueamus ac ædificamus in bono.

Vnum sentientes.

Effectus est unanimitatis. Vbi enim unus animus, ibi quoq; unum studium existit. Cum igitur uno animo (non quidem substantia, sed uoluntate & affectu) coniunctos esse deceat Christianos, par est, ut non solum mutuis officijs ex caritate manantibus se inuicem foueant, uerùm etiam ut in doctrina religionis summam tueantur consensum, Huc Psalmus pertinet, Ecce

quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum.

Nihil ex contentione aut inani gloria.

Amplificat per Antitheſin, & ſublatam inde diſcordiæ originem & concordiæ peſtem, quæ eſt contentionis ſtudium: quod ex inani ambitione naſcitur. Obſeruetur ucrum inanis gloriæ indicium & concordiæ peſtem eſſe rixandi libidinem. Quare ſammopere pijs contentiones ſunt uitandæ, modo, ne cum pietatis & ueræ doctrinæ ſinceræq; iniuria fiat. Tum enim cum Paulo licebit dicere: Qui aliud Euangelium prædicauerit, quàm ego, anathema ſit.

Sed per humilitatem alijs alios exiſtimate præſtantiores.

Cauſam proximam mutuæ concordiæ facit ueram humilitatem, qua quis uilis in oculis ſuis apparens, nihil altum de ſe cogitat: ſed alios præ ſe honorandos iudicat, ut excellentiores. Quæ quidem no ad ſtatum œconomicum & politicum, & officiorum diſcrimina referendum eſt, ſed animi et conſcientiæ ſorum, ubi quilibet proſtratus

coram

coram Deo agnoscit propriam infirmitatem & utilitatem, agnoscit magnitudinem peccati sui. Hec cognitio facilè efficiet, ut neminem non meliorem se iudicet, is cui pietas est cordi.

DE HVMILITATE Christiana.

QVos Paulus humiles, hos Christus pauperes spiritu nominat. Sunt proinde uerè humiles coram Deo, qui omni propriæ uirtutis, sapientiæ & iusticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni est, in solo Deo quærunt. Quare humilitas Christiana coram Deo est uirtus, qua ex uerissima nostri cognitione nobis ipsi uilescimus, omnique propriæ uirtutis, sapientiæ & iusticiæ, fiducia exinaniti nos coram Deo prosternimus, ac in eo solo omnia bona per CHRISTVM quærimus. Ex hac humilitate coram Deo nascitur humilitas coram hominibus, quæ in uera dilectione fundatur. Hæc facit ut nos nemini præferamus superbè, sed omnibus sincerè nos accommodemus. Quoniam autem hæc Humilitas, qua nos uel coram Deo prosternimus, uel nos proximo subijcimus, non nascitur in carne nostra. Quærenda est ipsius uera scaturigo, quæ est regeneratio nostri

stri per fidem & Spiritum sanctum, priusquam enim renascimur, φιλαυτία in nobis regnat, & inanis gloriæ cupiditas, Verùm in renatis incoatur uera humilitas, quæ cognitione harum rerum crescit & perficitur tandem.

Primùm cogitabimus mandatum Dei esse, ut simus humiles, huc primum præceptum facit, & mandatum de dilectione proximi, qui contra hæc præcepta superbit, Deum offendit, excutit Spiritum sanctum, & incurrit in pœnas.

Deinde proponemus nobis exemplum Christi, ad quod Paulus hic nos reuocat, cũ dicit, Christum cum posset se in maiestate gloriosa ut Deum exhibere, se pusillum hominem in omni humilitate exhibuisse, ad hoc suum exemplum inuitat Christus suos discipulos, cum inquit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Quis, inquit Bernhardus, sanæ mentis contemnit humiliari propter tam humiliatum pro nobis?

Tertio loco considerabimus nos ipsos penitus, quid fuerimus ante ortum, quid ab ortu, ad occasum, quid erimus post hanc uitam. Fuimus semen & sanguis in utero. Iam in deserto miseriarum huius uitæ sumus, peccatis multis contaminati. Erimus aliquando esca uermium & puluis, ut Abraham se puluerem agnoscit. Huc pulcrè quadrant uersus isti:

Heu cur usq; adeo ulissima terra superbit,
Cuius fœda breui corrodent uiscera uermes.

Quartò cogitabimus, Si quæ bona habemus, non nostra esse, sed Dei, in aliorum commodum nobis collata, ut illa tanquam Oeconomi Dei dispenscmus.

Quinto cogitabimus, Deum qui dedit, posse etiam aufferre quæ dedit, si ijs abutamur.

Sexto ueniet etiam nobis in mentem, quod alij qui minora dona uidentur habere, quam nos, sæpè plus operæ præstent, & utiliores sunt Ecclesiæ.

Septimo accedat quotidiana in exercitijs pietatis assuefactio, unde non solùm humiltas, uerum etiam aliæ uirtutes crescunt, & ueluti adolescunt.

Octauo de multiplici ueræ humilitatis fructu cogitabimus, nam siue Deum respicimus, siue nos ad homines conuertimus, siue nos ipsos consideramus, mirabilis humilitatis fructus est uidere. nam si Deum respicimus, præparat humilitas Deo hospitium, iuxta hanc Propheticam sententiam, In sancto habitat, & cum contrito & humili spiritu. Item, Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu & trementem ad sermones meos?

Hunc enim iuxta Christi dictum exaltat Deus, cum interea superbis ἀντιτάσσεται, ut Petrus loquitur. Si ad homines nos conuertimus, honora-

tur humilis, cum contra contemnitur superbus nam nemo non odit superbum tanquam mancipium Satanæ & hostem Dei, & contemtorem hominum. Si nos ipsos consideramus, dulcissimos humilitatis fructus percipiemus. Primum enim humilitas uera est mater pudicitiæ & patientiæ, Deinde ad sapientiam parandam uiam sternit, iuxta illud Salomonis, Vbi est humilitas, ibi & sapientia. Adhæc humilitas pia est custos fidei & timoris Dei. Est quoq; inuocationis causa quædam, & ueluti quædam exauditionis conciliatrix in Domino, ut in Psalmo habetur, Respexit Dominus ad orationem humilium, preterea ucram humilitatem comitatur gloria. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et 24. Qui se humiliauerit, exaltabitur. Huc illud Augustini, Sicuti arbor ut sursum crescat, profundas subtus radices agere debet: ita quisquis in humilitate fixum animum non habeat, in ruinam suam extollitur. Insuper humilitas illa, de qua nobis est sermo, Est ornatus animæ pulcerrimus, unde Petrus in priori quinto, ταπεινοφροσύνῃ ἐγκομβώσασθε, hoc est, induite tanquam uestem, seu humilitate intus ornati sitis. Hæc sint dicta de humilitate contra superbiam, quam & uetus Poëta damnat, cum ait, μὴ γαυρὸν σοφίῃ μητ' ἄλκῃ μητ' ἐν πλούτῳ.

Non

Non consideretis quisq; quod suum est, sed unusquisq; etiam quæ sunt aliorum.

Id est, quilibet consulat commodis proximi sui in ædificationem. Quod ubi fit, nec contentio, nec inanis gloriæ locum habere potest. Hic cauendum est, ne hanc utilissimam uirtutem cum turpissimo πλυπραγμοσύνης studio confundamus. Illa enim sancta quædam cura est, qua quisq; proximi studijs perinde atq; suis studet. Hæc profana temeritas est, qua quis nunc aliena munera inuadit, nunc alios calumniandi studio obseruat. De hac rectè dicitur, τῆς πολυπραγμοσύνης οὐδὲν χρηστότερον ἄλλο.

Hoc enim sentiatur in uobis quod & in Christo Iesu,

Maximum exemplum imitandum proponit, nempe Iesu Christi. Est autem hic uerborum sensus, ut inter se eum affectum seruent Philippenses, quo fuit præditus Iesus Christus. Sentiatur, imperatiuum est uerbum, quod in nomen resolui potest, hoc modo, Hæc sit uestra sententia, quæ Christi sententia fuit. Seu, Hic sit affectus in uobis, qui fuit in Christo Iesu, nempe summa humilitas.

Qui cum esset in forma Dei, non duxit rapinam parem esse cum Deo, sed ipse se inaniuit forma serui sumta, in similitudine hominum factus, & habitu compertus ut homo, humiliauit seipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, Quapropter etiam Deus ipsum exaltauit, & donauit ei nomen quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum, omnisq; lingua confiteatur quōd Dominus sit Christus Iesus ad gloriam Dei Patris.

Exponit Apostolus & definit qualis fuerit affectus in Christo, unde occasionem nactus, copiosam doctrinam tradit, de Christi diuinitate, potentia, humanitate, persona, beneficijs, morte, resurrectione, glorificatione ac regio honore. Hæ doctrinæ partes cum sint Christianismi præcipua capita, uolo eas breuiter in enarratione attingere, Ac primum quidem dicit.

Qui cum esset in forma Dei.

Hæc diuinitatis Christi assertio est. Esse autem in forma Dei, est maiestate & gloria se Deum uerum declarare, id quod fecit Dominus etiam cum assum-

assumtam formam serui, ut hic Paulus manifestè loquitur. Nam discernit inter tempus maiestatis & inanitionis seu humiliationis, quo formam serui assumsit. Ideo autem & formæ Dei & formæ serui meminit, ut Christi affectus expressus proponatur, qui neglecta maiestatis gloria se ita submisit, ut noster fieret seruus, humana natura assumta in unionem hypostaticam.

Obseruetur igitur hoc loco testimonium de diuinitate Christi, Firma est enim à maiestatis & gloriæ declaratione ad essentiam consequentia. Ita enim Dominus per Prophetam ait: Gloriam meam alteri non dabo. & uerbum ὑπάρχειν significat cum diuinitatis declaratione simul adesse essentiam. Rectè igitur Augustinus in Formæ nomine naturalis plenitudo debet intelligi, sequitur,

Non rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo.

Homines superbi, atq; adeò Diabolus ipse, interdum sibi assumunt diuinos honores, cum tamen sciant se nequaquam Deos esse. At Iesus Christus certo sciuit, quod esset æqualis Deo, & quòd diuinum honorem uendicaret sibi sine iniuria Dei. Rapina res aliena est, quæ per iniuriam possidetur. Significat Apostolus hac uoce, Christum non sumpsisse aliunde diuinitatis gloriam, sed uerè & sub-

& substantialiter Deum esse. Non rapina fuit, inquit Augustinus, illa filij cum patre diuinitatis æqualitas, sed natura. Non enim potuit esse rapina, ubi æqualis erat natura, hæc itaq; Christi humiliatio homines arrogantes humiliet, qui cum ipsi nihil sint, superbè tamen sibi arrogant honores, ac si alijs meliores essent: quod quidem rapinæ genus est. Porrò quia æqualitas in unam personam non cadit, significat Apostolus hac uoce Iesum Christum æternum Deum esse, distinctam tamen à Patre personam, ὁμοούσιον Patri & Spiritui sancto. Vt igitur æqualitas personarum distinctionem ostendit: Ita quoq; Arianos confutat, qui hunc Iesum Christum secundum naturam diuinam Patre minorem, hoc est, inæqualem esse iudicarũt.

Sed inaniuit semetipsum formam serui sumta.

Humiliatio Iesu Christi uoluntaria hisce uerbis describitur. Nam cum dicitur, inaniuit seipsum, significatur spontanea submissio. Qualis autem sit hæc inanitio seu humiliatio filij, in sequenti textu exponitur per distributionem. Forma serui est qua Filius Dei reuera seruilem conditionem in se recepit cum natura humana. Nam non solum Patris cœlestis, sed etiam hominum factus est seruus, nõ quidem coactione, ut dictum est, sed spontanea uoluntate. Etsi autem omnes credentes

serui sunt Dei, ut qui ea conditione adoptentur, ut se & totam uitam Deo in obsequium addicant: Christus tamen peculiari modo, seruus Dei dicitur, uidelicet, quod Deus Pater ipsum emiserit ad opus eximium quoddam, quod cum cæteris commune non habet.

Obseruetur hoc loco Antithesis in uerbis Pauli, suprà dixit, in forma Dei *existens, hic uero* formam serui *assumens, qua antithesi significatur, quod forma Dei ipsi per naturam & essentiam competat, & quòd forma serui tantùm sit assumta ab illo in unionem personalem, atq; ita qui* Rex Regum, & Dominus Dominantium *natura est, seruilem conditionem suscepit, assumta natura humana, ut sua seruitute genus humanũ à perpetua peccati seruitute & miseria redimeret.*

In similitudine hominum factus.

Hoc est, similis factus alijs hominibus, ut qui ueram naturam humanam assumserit.

Et habitu compertus ut homo.

Interpretatio est à signo. Confirmat enim Christum uerè assumsisse humanam naturam, idq; à proprietatibus humanæ naturæ, quæ ab ea separari nõ possunt. In omnibus enim, exempto peccato, se gessit ut uerus & naturalis homo, creuit, comedit,

medit, bibit, dormiuit, fatigatus est, fleuit, tristatus est. Breuiter, Humanæ naturæ proprietatibus se uerum hominem declarauit. Hoc loco perperam abusi sunt Marcionistæ, qui hinc colligebant, corpus Christi esse spectrum, seu phantasma, & non uerum corpus, sed facilè istud delirium refutatur. Nam Paulus hic similitudinem non separat à natura, nec particula, ut, improprietatis nota est, sed potius ueræ & solidæ approbationis, sicuti sæpè aliàs. Præterea scopus Apostoli hic est, ut doceat qualiter se gesserit Christus humana natura assumta. Ostendit enim ipsum cum posset se in maiestate gloriosa, ut Deum exhibere, se hominem in omni humilitate exhibuisse. Nam Philippenses hoc loco ad humilitatem hortatur Apostolus, cuius rei gratia, ut dictum est, Christi exemplum adducit, affirmans ipsum, cum in forma Dei esset, exinaniuisse seipsum, forma serui assumta, id est, humana natura cum omnibus suis naturalibus proprietatibus, sed sine peccato: quod non est à natura, sed aliunde, nempe ab inobedientia primorum parentum, pro qua ut satisfaceret, subijt crucem, ut sequitur.

Humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis.

Hoc est, in humanitate seu secundum humanam

nam naturam usq; adeò se humiliauit, quod detestandi patibuli (quod sontibus tantùm & maleficis debeatur) supplicia subire uoluerit, ut genus humanum repararet. Vis itaq; argumenti præsentis hæc est: Cum Christus Dominus ita se humiliaret propter nos, ut crucis horrendum supplicium subiret, decet profecto nos humiliari, qui natura miseri & caduci sumus: Decet ut nobis inuicem in omni humilitate seruiamus. Quanquam autem iuxta diuinam naturam pati non potuit Christus, tamen humiliatio ipsa & crux personæ fuit quæ est Deus & homo. Quare merito Philippensibus atq; adeò omnibus Christianis hoc summam humilitatis exemplum ab Apostolo proponitur: quæ sanè humiliatio non est perpetua, sed habet felicem exitum, ut etiam in Christo uidemus, quemadmodum sequitur:

Quapropter etiam Deus ipsum exaltauit, & dedit ei nomen, quod est supra omne nomen.

Hoc addit, ut proposito præmio Philippenses ad humilitatem inuitet. Si etenim ipsum in uera humilitate fuerimus imitati, poterimus eiusdem merito sperare, ut cum ipso exaltemur, iuxta illud Pauli ad Romanos: Compatimur cum illo, ut etiam

am glorificemur. Et illud Christi, Qui se humiliat, exaltabitur.

Quanquam autem secundum diuinitatem nec exaltari, aut maiorem dignitatem consequi potuit Filius Dei, semper Patri æqualis, quàm erat, quàm semper cum Patre habet: Nec secundum humanitatem diuina gloria illi competit. Scriptum est enim, Gloriam meam alteri non dabo: tamen ratione eximanitionis & humiliationis, quæ fuit personæ, hæc rectè dicuntur. Porrò quæ additur:

Vt in nomine IESV omne genu se flectat,

Periphrasis est, qua diuina maiestas, dignitas & gloria circumscribitur, Sensus ergo est: Vt omnia creata Christum ut Dominum uenerentur, & sese illi submittant, diuinam ipsius agnoscentia maiestatem. Huc pertinet distributio quæ sequitur:

Cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Nihil enim uult aliud Apostolus hac distributione, quam nullam creaturam excipi, quæ non

Chri

Christum superiorem agnoscat, Verum cum Papistæ ex tertio distributionis membro purgatorium fabricant, ualde debili fundamento nituntur. Ex hoc enim loco in hunc modum colligunt: Inflectunt genua Christo, quod de diabolo dici non potest. Igitur sunt animæ in purgatorio quæ Christo hunc cultum præstant apud inferos. Respondeo. Paulus hic loquitur nõ de cultu simpliciter, sed de subiectione in genere, & agnitionè maiestatis Christi & gloriæ, à qua agnitione nequaquam eximuntur damnati. Imò ipsi Diaboli Christum agnoscunt, ut uel ad nomen Iesu contremiscant. geniculatio igitur hæc non cultus, sed subiectionis est, significatur enim sistio diabolorum ad tribunal Christi, cum trepidatione, ut Paulus hanc geniculationem interpretatur, Roman: 14. omnes sistemur ad tribunal Christi, scriptum est enim, uiuo ego mihi flectitur omne genu: Male igitur architecti purgatorij hunc locum ad suam fabricationem torquent, ut interim taceam nihil sanè esse in doctrina de purgatorio, quemadmodum duabus firmißimis demonstrationibus ostendam. Definiunt Monachi purgatorium esse satisfactionem, quæ post mortem à defunctorum animabus pro peccatis penditur in igne purgatorij. Hac cum definitione pugnat uictima Christi qua sola expiatur peccatum. Ita enim ait Iohannes. Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato.

Proinde cum satisfactio solius Christi sit, sequitur sententiam Papistarum contumelioſam erga Filium Dei esse, qui alium satisfaciendi modum quærunt quàm Christi sanguinem: quo intelligitur crucis obedientia, deinde objcio Papistis hoc dilemma: Omnes homines uel in fide discedunt uel sine fide. Si in fide, de morte corporum transeunt ad uitam animæ. Iohan. 5. Qui credit illi qui me misit in iudicium non ueniet. Sed transiuit de morte ad uitam, est enim finis fidei salus animarum, 1. Pet: 1. Reportantes finem fidei uestræ salutem animarum uestrarum. Si sine fide discedunt, ex hac uita, ira Dei manet super eos. Iohan. 3. Cùm igitur nec fidelis nec infidelis purgatur igni infernali, friuolum est commentum Papistarum de Purgatorio, cuius tamen prætextu multorum possessiones ad se fraudulenter transtulerunt. Hanc interpretationem confirmant etiam ea quæ sequuntur.

Confiteaturq; omnis lingua, quod Dominus sit Iesus Christus, idq; in gloriam Patris.

Id est, finis imperij Christi gloria Dei Patris est, qui ex hoc glorificabitur quod suis æternam uitam per Christum dederit, & hostes per eundem uicerit & damnauerit.

Pro-

Proinde dilecti mei sicut semper obedistis, non ut in presentia mea tantum sed nunc multo magis in absentia mea cum timore & tremore, uestram ipsorum salutem operamini.

Consequentis illatio. Concludit enim à Christi exemplo non solum ueræ humilitati studendum esse, uerumetiam omni uirtutum generi incumbendum, atq; hæc conclusionis summa est. Cæterum amplificatio huius conclusionis tria habet. Primum collationem temporis præteriti cum futuro, Sæpe enim ex præterito coniectura de futuro sumitur. Hactenus, *inquit*, Obedistis *semper*: Quare *spero ut in posterum quoq; uos obsequentes præbeatis.* Secundum *modum conuersationis in hac uita.* Cum timore, *inquit*, & tremore, *id est, cum uera animi humilitate, pura conscientia, synceraq; religione, seu sollicito tremore quo non dubitatio alitur, sed quo neglectus Dei, falsa colendi Deum ratio, securitas carnalis, ignauia & superbia excutiuntur.* Tertium *Vsum, cum inquit*, Vestram ipsorum salutem operamini, *id est, uestrum salutis cursum conficite, hoc est, dum in hac mortali uita manendum est uobis, cum timore, & tremore uiuite.*

Non est autem salutem operari, operibus mereri salutem aut consequi, sed in salutis stadio feliciter progredi. Operari igitur salutem dicitur, qui in sanctitatis stadio currit. Quamuis enim gratis in uno Christo per fidem apprehenso seruemur, per uiam tamen iusticiæ & innocentiæ ad salutem contendere nos oportet. Quoniam Filij Dei eius spiritu ducantur, per quem sunt iustificati, ut in bonis operibus ambulent. Hæc consentiunt cum dicto Apostoli ad Ephes: 2. Gratia saluati estis per fidem (& hoc non ex uobis Dei donum est) & non ex operibus ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu ad opera bona, quæ præparauit Deus ut in ijs ambulemus: Et cum disputatione Pauli ad Roman. Postquam enim Apostolus illic de gratuita iustificatione disputauerat, mox addit doctrinam de bonorum operum necessitate.

Nam Deus est qui agit in uobis & uelle & efficere pro beneplacito.

Ratio exhortationis seu comprobatio à facili seu caussa efficiente: Deus est qui operatur omnia salutaria in uobis, igitur cum timore Dei in recto cursu pergite apprehensa manu Dei. Operatur autem Deus uelle in nobis dum ex mala uoluntate bonam facit: Operatur efficere quando

suo spiritu nos iuuat & addit uires. Sed qua re motus? hoc agit εὐδοκία, *id est, beneuolentia paterna qua nos complectitur, & amat in dilecto filio suo, saluatore nostro* Iesu Christo. Ephes: 1. *Obseruetur hoc loco testimonium euidentissimum contra liberi arbitrij assertores. Si enim naturalium uirium esset uelle & efficere salutaria, non hoc Paulus tribueret peculiari actioni* Dei *in iustificatis. Verum postquam* Deus *suo uerbo credentem illuminauit suo spiritu, ex uoluntate mala bonam fecit, & uires subsequente gratia adiuuat, non sumus iam stipites aut saxa, ut inuiti trahamur, sed quod rectè uolumus efficere iuxta uires ex beneuolentia* Dei *collatas, poterimus. Sicut ergo extra gratiam nulla est libertas uoluntatis ad spirituales actiones, Ita gratia collata libertas aliqua uoluntatis redditur, quæ actionum spiritualium quædam causa est, rectè proinde numerantur causæ conuersionis & bonarum actionum, uerbum, spiritus sanctus & uoluntas, Sed docta uerbo, mota & roborata à spiritu sancto. Voluntas enim sic docta mota & roborata à spiritu sancto, potest uel assentiri, uel non assentiri, potest spiritui sancto obedire, uel resistere, id quod ex concione Stephani, Act: 7. manifestè colligitur. Pharisæi audientes* Christum *à* Deo *trahebantur uerbo & spiritu sancto, uoluntas eorum mouebatur à spiritu sancto ad assentiendum, Sed nihi-*

lominus contumaces manserunt aduersum spiritum sanctum, ex quo fit quod Christus tribuat illis peccatum in spiritum sanctum.

Omnia facite sine murmurationibus & disceptationibus.

Pergit Apostolus in concordiæ præceptis. Per murmurationes, clancularias oblocutiones intelligit, quæ uiam sternunt ad apertas discordias. Disceptationes sunt uerborum pugnæ, unde fit ut alij alijs cedere nolint, ex quo postea scaturiunt seditiones, schismata, conuicia, bella, atq; adeo Diabolo aperitur ianua ad capiendos & perdendos homines.

Vt sitis irreprehensibiles & sinceri.

Hoc est, ut sitis tales, ut nemo de uobis conqueri poßit, utq; neminem lædatis aut ulla iniuria afficiatis dicto uel facto, ἄμεμπτοι enim græci sunt, qui ita uitam instituunt, ut sine omni querela uiuere uideantur, ἀκέραιοι dicuntur innocui, sinceri, seu placidi, & à lædendi studio alieni. Metaphora sumpta est ab animantibus, quæ uel cornibus omnino carent, uel ita natura mitia sunt, ut cornibus neminem petere tentent. Coniunga

itaq;

itaq; Apostolus causſam & effectum, Sed effectum priori loco ponit. Obſeruetur hoc dictum contra eos, qui tametſi boni & Chriſtiani iudicari uelint, ſemper tamen pungunt abſentes, & ſæpe commendationis prætextu famam innocentum denigrant, commendationi admiſcentes quandam uafram & diabolicam (quam tamen ſtudium erga abſentes interpretantur) obloquutionis libidinem.

Filij Dei inculpati in medio nationis prauæ & tortuoſæ.

Collatio eſt qua confert filios Dei cum hominibus nondum regeneratis, ut oſtendat longè diuerſiſſima eſſe debere illorum ſtudia. Filiorum enim Dei eſt imitari patrem cœleſtem, inſtituendo uitam iuxta ipſius mandatum, & prout ipſum habeant uitæ exemplar, ſicuti ipſe dicit. Sancti eſtote ſicut ego ſanctus ſum. Contrà autem non regenerati ſuam prauam & diſtortam ſequuntur originem. Vocat autem nationem prauam & peruerſam quæ ordine peruerſo, & contra quàm decet omnia facit, diſtorquendo ut ex rectis obliqua fiant. Quod ſane fit dum in rebus diuinis à principijs adhuc reliquis in natura deflectunt ad omnem impietatem & iniuſticiam.

Primum obſeruetur hoc loco, qualenam ſit ingenium

genium omnium hominum, qui nondum per regenerationis gratiam facti sunt noua creatura in Christo Iesu, uidelicet prauum & tortuosum, prauum quidem, hoc est, malignum, scilicet habitu, tortuosum uerò, hoc est, flexuosum, uidelicet, studio, ut quod ea quæ recta sunt torqueat & incurset ut minime recta esse uideantur.

Deinde obserua, cuius rei nos admoneat augustus ille titulus, quòd nos qui credimus in Iesum Christum Filij Dei censeamur, segregati à prauo & distorta natione, uidelicet, ut summo studio caueamus, ne quid maculæ contrahamus ex improborum consuetudine: unde hic augustus titulus, & adoptio diuina maculari potest. Quare diligenter cauendum est, cum uersamur in tanto periculo ne gratia adoptionis nostra culpa exciderimus.

Inter quos lucete tanquam luminaria in mundo.

Alludit Paulus ad dictum Domini. Sic lucet lux uestra coram hominibus, ut Pater uester cœlestis glorificetur. Significat hac metaphora reliquum mundum totum densissimis ignorantiæ & malitiæ tenebris occupari. Vt igitur faces in tenebris splendent, sic pij inter obliquos & in-

tortos

tuosos homines, qui meræ tenebræ sunt lucere debent: idq; puritate doctrinæ, confessione, & conuersatione, seu uita: ut alios sua luce illuminent, quo tandem è tenebris emersi ad lucem Dei ueniant.

Porrò quid lucis uocabulum in scripturis significet ex Antithesi lucis & tenebrarum pulchrè colligi potest, tenebræ in scripturis accipiuntur dupliciter, propriè, & figuratè: quibus ex aduerso respondet lucis seu luminis uox. tenebræ propriè acceptæ, sunt lucis (quæ est qualitas lucida) priuatio. Vt Gene: 1. tenebræ erant super terram & fiat lux, Figuratè tenebræ primum significant erroneam doctrinam quibus opponitur lux quæ est uerbum Dei. Lucerna pedibus meis uerbum tuum & lumen semitis meis. Psal. 119. Secundo, notant tenebræ effectum erroneæ doctrinæ, uidelicet cæcitatem ignorantiam in mente, quibus lux mentis, id est, clara noticia Dei in mente aduersatur. Tertò, tenebræ significant mores malos qui cæcitatem mentis comitantur, quibus lux morum, hoc est, sancta uita opponitur. Sic, inquit Christus, luceat lux uestra coram hominibus, ut homines uideant uestra bona opera. Quartò, tenebræ homines cæcos & flagitiosè uiuentes notant, ut in illo, & tenebræ eam non apprehenderunt: quibus lux opponitur, utpote Christus ipse qui uera lux est, & omnes pij qui

lux dicuntur à Paulo. Quintò, tenebræ regnum diaboli significat, unde Satan princeps tenebrarum dicitur: quibus opponitur lux quo regnum Christi significatur. Hic facilè est uidere, uariare significata nunc per Metaphoram, nunc per Metonymiam, nunc per Metalepsin.

Sermonem uitæ adhibentes.

Ratio cur Apostolus pios luminaria appellauit in mundo, nimirum quia uerbum lucis siue uitæ habent, quod tanquam lucernam admouere seu adhibere uitæ formandæ debent. Dicitur autem Euangelium uerbum uitæ hoc loco, propterea quod uitam nostram dirigere debeat, ne à recto cursu deflectamus, atq; ita in tenebras mortis precipitemur. Respicit autem Paulus hoc loco ad dictum Dauidis: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Solum enim uerbum Dei iustam ac ueram uiuendi rationem hominibus præscribit, quod tanquam lucernam adhibere debemus, ne in tenebras ruamus. Quid? an non lex norma uitæ est? cur ergo Euangelio tribuis quod est legis? tenendum est discrimen legis & Euangelij quantum ad opera attinet, nam utraq; doctrina obedientiam erga Deum, & dilectionem proximi requirit. Sed in hoc discrimen est. Lex, quas actiones interiores & exteriores Deus requirat, ostendit & simul

indicat

indicat nihil placere Deo nisi satisfiat toti legi. Euangelium autem docet quomodo incoari possit obedientia, & quomodo placeat. Vt enim obedientia inchoatur per spiritum fidei, sine quo ψυχικοὶ homines sumus qui nihil diuinarum rerum percipere possumus: ita placet propter Christum etiamsi normæ legis non satisfiat, atq; adeo hæc obedientia à Paulo fructus iusticiæ fidei appellatur, quia nisi prius obtinuerimus iusticiam per fidem, nihil boni operis quod ualet coram Deo præstare possumus. Quare Paulus rectè iubet adhibere sermonem uitæ, hoc est, Euangelium.

In gloriam mihi, in diem Christi, quod non frustra cucurrerim, nec in uanum laborauerim.

Addit particularem finem. In gloriam, inquit, mihi, id est, ut gloriari possim in die Christi, quòd uobis non frustra prædicauerim Euangelium. Verbo currendi, significat Apostolus suam in ministerio Euangelij sedulitatem, & industriam: qua uoce illorum oscitantia & pigritia taxatur, qui hoc diuino & augusto officio segniter funguntur: Ex quo fit ut nullum sui laboris seu ocij potius fructum percipiant, cum interim sedulí ministri benedictionem Domini sentiant, dum uident ministerium suum multis prodesse ad salutem,

tem, unde ſpem etiam concipiunt, ut cum Paulo *in die Chriſti gloriari poſſint. Quod autem addit* In diem Chriſti *eò pertinet, ut* Philippenſes *adeoq; & nos excitet, ad perſeuerantiam in pietatis curſu per totam uitam.*

Quinetiam ſi immolor ſupra hoſtia ſacrificioq; fidei ueſtræ, gaudeo & congaudebo omnibus uobis ob id ipſum & uos gaudete & congratulamini mihi.

Quia dubius erat exitus uinculorum Pauli, *hic attexit ſe libenter mortem obiturum pro defenſione & confirmatione* Euangelij, *fideq; Philippenſium, qua re magis* Philippenſes *ſtimulat, ut iuxta eam doctrinam, pro qua ipſe iam erat paratus mori, uitam inſtituant.* Si morior, *inquit,* immolor ſupra hoſtia & ſacrificio fidei ueſtræ, *hoc eſt, cum antea uos in hoſtiam & ſacrificium* Deo *obtulerim, & fideles in ea prædicatione effecerim nequaquam moriturus mœrore conficior, ſed lætor potius, ac una uobiſcum gaudeo. Gaudeo quidem quia offeror tanquam libamen additum uobis ueluti hoſtiæ. Gratulor uero quia uos* Euangelio *à me prædicato credentes, non ſecus atq; ſacrificium aliquod* Deo *gratiſſimum obtulerim.*

Reſpicit

Respicit autem hic Apostolus ad ueterem sacrificandi ritum, qui Symbolum fuit non solum sacrificij Christi, uerumetiam spiritualis sanctorum hostiæ. Vt enim illic erat libamen, hostia, sacerdos offerens. Ita & hic Paulus se σπονδὴν, hoc est, libamentum facit, & sacerdotem qui offerat. Philippenses uero hostiam. Nam eos gladio uerbi Dei mactatos Deo adducit in sacrificium.

Obseruetur igitur hic: Primum, quanta sit dignitas ministrorum uerbi, qui sacerdotes sunt coram Deo ad offerendas illi hostias, non quales sacrificuli in Papatu offerunt, nec quales Aaronici sacerdotes in ueteri lege, sed homines mactatos spirituali gladio, quos in uiuentem hostiam offerunt. Cæterum offerendi ratio in fide consistit, qua mortificati consecramur Deo per Iesum Christum. Monentur præterea hic ministri uerbi, quo affectu esse debeant in suo ministerio, nimirum ut uitæ fortunis, uxoribus, liberis, amicis, adeoq; omnibus in mundo rebus charißimis ac dulcißimis ministerium suum anteponant, ac si mortis periculum eis adire contingat, ut statuant mortem suam ueluti dulcißimam quandam σπονδὴν & Deo gratißimam esse. Est enim inprimis obseruandum quòd Paulus mortem quam pro defensione Euangelij obit, definit σπονδὴν libamen seu sacrificium: quo delectatur Deus. Hinc est quod Dauid

dicit

dicit preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius: Hinc haud dubie martyres olim in mediis supplicijs se consolabantur. Verum hoc sciendum est quod mors per se non placeat Deo. Sed propter obedientiam, & patientiam in morte, quibus addo euentum, uidelicet, quod mors sit martyrium & testimonium fidei & confessionis. unde alij animantur ad confessionem & confirmantur in fide.

QVARTA PARS.

Spero autem in Domino Iesu Christo me breui Timotheum missurum ad uos, ut & ego tranquillo sim animo, cognito statu uestro.

ALteram partem huius capitis aggreditur Apostolus, quam supra totius Epistolæ quartam fecimus. Est autem hæc pars συσταλτικὴ, seu demonstratiua, quæ absoluitur laudibus Timothei & Epaphroditi. Hæc commendatio tota eò pertinet, ut Philippenses, hos duos ministros Dei, adeoq; omnes Sinceros ministros uerbi in honore habeant, contempta Pseudoapostolorum uana iactantia. Paraskeue huius commendationis est, quòd dicat Apostolus se sperare breui missurum Timo-

Timotheum ad ipsos, ut ab eo reuerso cognoscat statum Philippensium, quo cognito tranquilliori sit animo.

Obserua itaq; hoc loco ingenium uerè Apostolicum esse profectu auditorum suorum, etiam in medijs ærumnis, reddi animosiorem & alacriorem. Quod sanè ministris omnibus uerbi in exemplum proponendum est.

Neminem enim habeo pari animo præditum, qui adeo sincere pro uobis sollicitus sit.

Ratio cur Timotheum promittit se missurum ab affectu Timothei erga Philippenses sumpta: Et simul propositionis commendatoriæ insinuatio una cum ratione à collatione Timothei & aliorum comministrorum uerbi petita. Est autem hæc maxima Timothei commendatio quòd reliquis omnibus præferatur, quantum quidem ad sollicitudinem sanctam pro Philippensibus, attinet. Hic ergo Timotheus nobis in exemplum proponatur, ut quemadmodum ipse fuit: Ita & nos simus solliciti pro Ecclesijs Christi uel remotissimè à nobis dissitis.

Nam omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt Iesu Christi.

Ætio-

Ætiologia est, collatione, qua præfert Timotheum pleriſq; ſuorum commilitonum, qui propriam quietem ſectantes hunc habent ſcopum, ut in tuto ſint ac rebus neceſſarijs abundantes in pace uiuant.

Hic primum hyperbole in propoſitione uniuerſali obſeruanda eſt. Solemus enim uniuerſaliter (præſertim cum oratio querelam de moribus continet) ea exprimere, quæ ut plurimum ita ſe habent: Vt nuſquam tuta fides: Omnes ſtudent auaritiæ &c. Etſi autem plus dicet hyperbole quam res eſt, tamen eius uerus uſus in ſacra ſcriptura eſt, ut inde ueritas intelligatur cum querela mixta. Deinde obſeruandum eſt, quod qui Chriſti ſunt quærere & quærere quæ ſua ſunt, hic ita opponantur, ut ſimul ſtare non poſſint.

Dicitur autem is, quæ Chriſti ſunt quærere, qui totum ſuum conatum eò confert, ut Chriſti gloriam illuſtret, ſalutem animarum quærat, non impeditus ulla priuati commodi aut incommodi ratione. Contrà, ſua quærere, is dicitur, qui quidem forte Chriſtum ſincere docet, ſed maiorem rationem habet ſui commodi & ſuæ quietis quam Euangelij, gloriæ Chriſti, & ſalutis animarum. Si itaq; Chriſtus ſummus ſcopus fuerit, nihil prohibet etiam ſua commoda quærere, modo non negligentior quis ad quærendam Chriſti gloriam

gloriam reddatur. Sic pia est cura coniugum & liberorum, modo primum & summum locum occupet cura gloriæ Christi, & pietatis ueræ conseruandæ studium.

Experimentum autem eius nostis quòd ut filius cum patre mecum seruiuit in Euangelio.

Commendatio ab ante actis amplificata comparatione. Obserua Paulum tantum Apostolum non appellare Timotheum iuuenem adhuc, quem ipse in Euangelio instruxerat, seruum aut famulum, sed ipsum filij honore dignatur: Nescit enim superbum Dominum Ecclesia Christi. Deinde appellatione filij indicat Apostolus quo affectu ministri superioris uocationis esse debeant erga suos comministros, utut fuerint gradu uocationis dispares.

Hunc igitur spero me missurum simulatq; uidero rerum mearum statum.

Commendationis conclusio est cum admonitione de tempore, quo ipsum Timotheum mittere decreuerat, nempe cognito rerum suarum statu, qui adhuc incertus erat.

Confido autem in Domino, quod & ipsè cito uenturus sim.

Clausula hac de suo ipsos reditu sperare iubet, quod eò spectat, ut eò sanctius uitam suam componant, quo inueniat eos abundare in cognitione & omni sensu, id quod supra ipsis optauit.

Necessarium autem putaui Epaphroditum fratrem & cooperarium & comilitonem meum, uestrum autem Apostolum & ministrum necessitatis meæ mittere ad uos.

Secunda propositio huius partis, cui maxime Epaphroditi commendatio aspergitur. Primum enim Fratrem *ipsum nominat, qua appellatione non tantum affectum suum erga ipsum declarat: Verumetiam seipsum in ordinem redigit, & Epaphroditum pastorem Philippensium sibi parem facit, quod quidem non tollit gradus Apostolatus & pastoratus, sed magis coniungit superiores & inferiores: ut coniunctis uiribus gloriam Christi per prædicationem Euangelij promoueant. Deinde ipsum* Cooperarium, *id est, collegam fatetur, quantum quidem ad commune ministerium propagandi regni Christi attinet. Tertio*

agnosci

gnoscit ipsum Comilitonem *suum, quo nomine plus quiddam significat, nimirum quod forti & inuicto animo militauerit secum pro Christi regno dilatando, idq; contra Pseudoapostolos & mundi rabiem Euangelium persequentis. Quarto pronunciat illum* Apostolum Philippensium, *hoc est, Parochum seu ministrum Euangelij apud Philippenses, Transtulit enim nomen speciei ad genus, maioris commendationis ergò. Quinto* Ministrum necessitatis *suæ ipsum appellat, ut qui sibi subministrarit quibus opus erat, perferens ad ipsum quæ Philippenses miserant: Vnde commendatur ab affectu & officio erga Paulum. Sit igitur hic Epaphroditus ministris Euangelij propositus, tanquam speculum formandæ uitæ in suo ministerio.*

Quandoquidem desiderabat uos omnes uidere & anxius erat propterea quod audissetis eum ægrotasse, & certo ægrotauit proxime mortem.

Hæc commendatio sumitur ab effectu Epaphroditi erga suos Philippenses, pro quibus, cum egrotaret, magis erat quam pro seipso sollicitus: ne uidelicet ægritudo ipsius Philippensibus mœrorem adferret.

Exemplum hoc proponatur cùm ipsis ministris Euangelij, tùm etiam auditoribus, ut hinc etiam admoneantur, quàm solliciti esse debeant pro se inuicem.

Sed Deus misertus est eius, nec eius solum, sed & mei, ne dolorem haberem super dolorem.

Hic multæ quæstiones se offerunt quarum explicatio in primis utilis est.

Prima quæstio est de dogmate Manicheorum, qui hanc præsentem uitam, ut malum per se, damnarunt: quorum error hoc Pauli testimonio confutatur. Nam prorogationem uitæ Epaphroditi inter misericordias Dei deputat: Quod, profecto perabsurdum fuisset si hæc præsens uita per se mala esset. Taceo promissionem quarto præcepto additam, qua promittitur longæua uita iis qui maioribus suis debitum præstiterint honorem.

Quæstio secunda est de ἀπαθείᾳ Stoicorum quam etiam hic Paulus suo exemplo & testimonio euertit. Nam ipse Apostolus qui spiritum Dei habuit, quo regebatur, nunc lætatur, nunc tristatur. Huc accedit quòd nulla omnino laus esset patientiæ Christianorum, si omni sensu doloris prorsus carerent, sed edocti uerbo Dei dolorem

mitigant

mitigant eumq; superant per spiritum sanctum qui ipsis inter precandum uberem consolationem adfert.

Tertia quæstio est quam Ambrosius hoc loco mouet hisce uerbis. Quid ergo est ut præsente Apostolo qui mortuos exuscitabat hic Epaphroditus infirmatur usq; ad mortem? Sed signa infidelium causa fiunt. Nam huic non ad detrimentum contigit ægritudo sed ad augmentum, Probationis enim diuersæ sunt credentium. Alius enim per egritudinem, Alius amißione charorum, Alius per damnum pecuniæ, Alius per tribulationes probatur, si in necessitate stabilis inueniatur, auxilium à diuersa parte non quærens. Non ergo contempta est postulatio Apostoli, sed melius prouisum ei pro quo petebat.

Quarta quæstio nascitur ex duobus locis Pauli in speciem pugnantibus. 1. ad Thessal: 4. sic ait Apostolus. Videte ne contristemini pro dormientibus. Hic autem se mœrore affici eò quòd Epaphroditus morti fuerit uicinus, testatur, & quod Deus sui sit misertus, illum sanitati restituens. Verum istæ sententiæ nequaquam pugnant. Illic enim immoderatum dolorem adeoq; ethnicum omni spe uacantem prohibet: hic autem de dolore consolatione mixto loquitur: Qualis omnis Christianorum dolor esse debet. Nam ut natura-

le est dolere amissione charorum. Ita pietatis est se Deo subijcere & ex uoluntate Dei ac promissionibus diuinis consolationem petere. Mixtus itaq; sit piorum dolor consolatione & obedientia erga Deum, quæ eos ad patientiam erudiat, cuius patientiæ mater est spes beatæ immortalitatis.

Quinta quæstio, ex dictis Pauli superioribus & ex præsenti loco nascitur. Supra enim dixerat melius esse pijs migrare & esse cum Christo, quàm hic uarijs ærumnis confici. Hic uero uelut mutata sententia, mœroris materiam sumit à morbo pij hominis, quem non dubitauit è miseriis præsentibus per mortem migraturum in regnum Christi, sed Paulus hic Ecclesiæ ædificationem spectauit, cui perutilem ministrum fuisse Epaphroditum minimè ignorauit: Quare & pijs merito dolendum est, quando è medio pij & sinceri ministri tolluntur.

Sexta quæstio: Si Deus mortis horam unicuiq; præsignauit. An non Deo resistere uidetur is qui tristatur ob alicuius mortem: Nam uoluntas ipsius uoluntati Dei repugnare uidetur. Facilis est Solutio, Aliud est enim dolere & frenare dolorem nostrum, ut subijciamus nos uoluntati Dei. Aliud est fremere aduersus Deum, & indignari & ex doloris magnitudine prorumpere in contumeliam Dei.

Septima

Septima quæstio oritur ex Antilogia huius loci & eius qui est Iob 14. Constituisti terminos hominis qui præteriri non poterunt. Verum huius quæstionis solutio legatur in Enchiridio nostro in expositione quarti præcepti.

Studiosius igitur misi ipsum, ut cum uideritis ipsum rursus, gaudeatis, & ego magis uacem dolore.

Conclusio amplicatà à finibus missi Epaphroditi ad Philippenses. Est autem hic uerborum sensus. Maiori cura Epaphroditum misi ut cum primum eum uideritis reuersum (quem uos nunquam uisuros putabatis) lætemini.

Excipite igitur ipsum in Domino cum omni gaudio, & tales in precio habete.

Illatio exhortationis, ut Philippenses Epaphroditum excipant in domino, id est, tanquam Domini legatum & nuncium, & in precio habeant non solum ipsum, uerumetiam alios, pui simili diligentia in negocio Euangelij uersentur. Obseruemus quo in loco habendi sunt sinceri Euangelij ministri ab auditoribus. Nam si legati

principum huius mundi, sacrosancti censentur, ut quos sine inexpiabili scelere uiolare nemini prorsus liceat. Si scelus sempiternum putatur esse insidiari legatis ab hominibus missis, Quid dicemus de ijs qui uiolant legatos Dei? quibus pœnis expiabitur tantum scelus? præsertim cum isti Dei legati annuncient bona, prædicent pacem, inuitent uerbis Dei ad perpetuum fœdus ferendum cum Domino dominantium, rege regum, cuius fœderis fructus uberrimus ad nos redit, uidelicet, immortalitatis & gloriæ & æternæ uitæ fruitio. Hæc tanta dignitas etiam ministros uerbi commonefacere deberet, ne se ipsos malis moribus, & scurrilitate odibiles reddant.

Quia propter opus Domini usq; ad mortem appropinquauit, non habita ratione uitæ, ut suppleret defectum uestri erga me officij.

Causam morbi Epaphroditi insinuat fuisse longam illam profectionem, quam susceperat à Philippis Romam uersus, ut Paulo in uinculis ministraret. Hic obserua quod opus Christi uocat Christum in persona Pauli uinctum & egentem iuuisse & coràm subleuare. Huc illuc, quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Qui igitur opem ferunt laborantibus seruis Domini, sciant se Deo

se Deo gratißimum opus facere, adeoq; ipsi Christo seruire. Contrà uerò qui ministros Dei premunt, & iniuria afficiunt, quiq; manus auxiliatrices indigentibus subtrahunt, opus diaboli faciant, adeoq; ipsi diabolo seruiant.

Quod conuerti cum Erasmo. Non habitatione uitæ, græcè legitur παραβουλθυσάμενος τῇ ψυχῇ. Nam παραβουλέυεσθαι significat perperam consulere, uti faciunt qui se in apertum uitæ periculum conijciunt, sed hoc tamen facere in loco pro Christo non est stultitiæ aut imprudentiæ, sed uerè cœlestis sapientiæ, quam in Epaphrodito commendat Apostolus: qui uitæ periculum adijt, ut defectum Philippensium suppleret erga Paulum. Hoc igitur permultum ad commendationem Epaphroditi facit, ut qui tantum laborem subire uoluerit, quo Philippensium uice fungeretur in ministrando Paulo. Admoneantur & hic auditores uerbi officij sui erga laborantes ministros. Si enim liberi debent parentibus obsequia necessaria, profectò pij agnoscent se non parum sinceris uerbi ministris debere, per quorum prædicationem regeniti sunt & adoptati in Filios Dei.

COMMENT: IN

CAPVT TERTIVM.

SVMMA CAPITIS TERTII.

VT Philippenses caueant sibi à Pseudoapostolorum insidijs & fiducia carnis, monet Apostolus se statuens uiuum iusticiæ ueræ & pietatis exemplar, quod ut imitentur Philippenses hortatur.

ORDO ET PARTES HVIVS CAPITIS.

HVius tertij capitis tres partes sunt. Harum prima est ἀποτρεπτικὴ. Monet enim ut Philippenses sibi caueant à corruptoribus uerę doctrinæ, præsertim ab ijs qui Iudaismum sapientes circumcisioni & legali iusticiæ non parum tribuebant.

Secunda pars est demonstratio. Nam Apostolus seipsum in medium proponit, & suo exemplo docet ad perfectionem nihil extra Christum quærendum esse.

Tertia pars est exhortatio. Nam postquam se iusticiæ & ueræ pietatis exemplar proposuit, Philip-

Philippenſes ad ueram pietatem hortatur. In harum partium explicatione multi inſignes loci aſſerguntur, ut de uero piorum gaudio. De Circumciſione legali. De diſcrimine iuſticiæ legis & Euangelij. De efficacia mortis & reſurrectionis Chriſti. De perfectione Chriſtiana. De aduentu Chriſti ad iudicium. De glorificatione corporum poſt reſurrectionem.

EXEGESIS CAPITIS TERTII CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Quod reliquum eſt fratres mei gaudete in Domino.

ALtiſſimum ſequentis exhortationis fundamentum iacit Apoſtolus, cum iubet gaudere in Domino, Qui enim in Domino uerè gaudent, facile contemnunt falſos doctores, atq; adeo omnem gloriam carnis negligunt, Eſt autem ingenium falſorum doctorum uanam mundi gloriam quærere, ut homines ſe ſuſpiciant, ac tanquam de patribus ac doctoribus de ipſis gaudeant: parum admodum aut nihil de gloria Chriſti & ſalute animarum ſolliciti. Quare Paulus Philippenſes ad Dominum reuocat, in quo ſolo gaudendum & gloriandum eſſe monet. Dicitur autem is rectè in

ete in Domino gaudere, qui illum salutis suæ auctorem agnoscit retinens fidem & bonam conscientiam.

Eadem scribere uobis me quidem haud piget, uobis autem tutum est.

Interponuntur hæc per prolepsin, poterant enim obijcere Philippenses, Sæpius tu Paule hæc præsens nobis inculcasti. Quare nec eadem iterando fatigandus es, nec uos eadem audiendo grauandi sumus. Respondet Apostolus, nequaquam sibi molestum esse eadem sæpius inculcare, nec illis inutile fore eadem sæpius audire. Hinc discant ministri Euangelij utiles doctrinas & exhortationes subinde repetere, atq; suis auditoribus inculcare. Discant & auditores sibi perutile esse eadem sæpenumero audire, quò altiores radices in cordibus eorum doctrina & eius accommodatio agat.

QVINTA PARS.

Cauete canes, cauete malos operarios cauete concisionem.

PRopositio exhortationis, cuius hic est sensus: Cauete omnem ueræ doctrinæ corruptelam

&

& omnes falsos doctores. Vtitur autem hic Apostolus tribus uocabulis, quibus falsorum doctorum ingenium graphicè depingit. Primum enim uocat eos canes, hoc est mordaces, ueritatis luci obstrepentes, & impudentius oblatrantes: curam uentris potius quam mentis, inanis gloriæ potius quam Christi, gerentes. Deinde uocat eos operarios, sed malos, indicans duo operariorum genera esse in uinea Domini: quorum quidam mali sunt, quos otiosos esse præstaret, destruunt enim uineam Domini: Quidam boni qui doctrina sincera & uitæ innocentia ædificant. Concisionem uocat Iudæos qui cùm circumcisionem mordicus tanquam necessariam ad salutem retinuerunt, ueram Ecclesiam Dei dilacerarunt. Vtitur autem abstractis pro concretis propter circumcisionis & concisionis προσονομασίαν. Est autem concisio κατατομὴ sectio nocens & destruens (Danicè vonſkärelſe) κατὰ enim in hac compositione destructionem significat, Euertitur hoc Pauli dicto Papisticum dogma, quo adimitur laicis, ut uocant, iudicium de doctrina, quod iudicium spiritus sanctus non solum permittit, sed etiam committit & commendat omnibus pijs, & nota est Christi sententia. Cauete à falsis doctoribus.

Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu

ſpiritu Deum colimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carnem fiduciam habentes.

Ratio propoſitionis à definitione uerę circumciſionis quæ coram Deo ualet, ſumpta, ac ſi diceret: Iſti iactant circumciſionem carnalem, quæ Chriſti aduentu abrogata eſt. ſed nos circumciſionem ſpiritus habemus, Dum ergo illi umbris detinentur, nos ueritate fruimur.

Obſeruanda eſt hoc loco definitio ſpiritualis circumciſionis, quòd ſit amputatio fiduciæ carnis & gloriatio in Chriſto, per quem Deo ſpiritualem cultum reddimus. Gloriari in Chriſto & totius ſalutis fiduciam in uno Chriſto collocare, fiduciam in carne habere, eſt in aliam quamlibet rem collocare fiduciam, quàm in unum Chriſtum. Caro enim hic ſignificat quicquid extra Chriſtum eſt, adeoq; ipſam circumciſionem carnalem, quæ Chriſto exhibito abolita eſt.

Obſeruanda quoq; hîc eſt Antitheſis, quòd qui ſpiritu Deum non colunt, nequaquam gloriari poſſint in Chriſto: & quòd quicunq; habent fiduciam in carne deflectant à uera ſalutis uia in damnationis præcipitium.

Quan-

Quanquam & ego habeam fiduciam in carne, si quisquam alius uidetur fiduciam habere in carne, ego magis habeo.

Vt retundat concisionis arrogantiam collationem addit: & se confert cum illis qui gloriabantur de prærogatiuis gentis Iudaicæ, ac si diceret non minorem gloriationis materiam habeo, quam isti. Imò in multis illis superior sum, loquitur autem hic Paulus de materia gloriationis coram hominibus, non de effectu, quemadmodum mox declarabitur.

Circumcisus octauo die.

Scilicet iuxta legem qua ratione se præfert proselytis.

Ex genere Israël.

Id est, ex semine Iacob Patriarchæ cuius tota posteritas populus Dei habebatur.

E tribu Beniamin.

Tribus meminit maioris certitudinis caussa.

Hebræus ex Hebræis.

Hoc

Hoc dicto significat semen defeciſſe à ſua gente ad gentiliſmum, ut multi fecerunt ortis persecutionibus à uicinis populis.

Secundum legem Phariſæus.

Iam de uitæ genere & ſtudio agit, fuerunt autem Phariſæi præcipui inter alios ſectarios. Scripturæ enim interpretes fuêre, quàm ſuis corruptelis deprauarunt. Iuxta legem, inquit, hoc eſt, iuxta præſcriptum ſeu ordinatum à Phariſæis religionis inſtitutum, ſeu iuxta ordinem & regulam Phariſæorum. Reſpicit enim Paulus ad uocabulum Thora, quod interdum ordinationem & conſtitutionem notat. Nam lex Dei nihil omnino præcipit de Phariſæorum ſecta, quæ ſub Pontificatu Ionathæ primum incœpit.

Iuxta zelum perſequens Eccleſiam.

Hoc additur ut oſtendat quanto ſtudio & ardore ſuum Phariſaiſmum propagare ſtuduerit. Nam cum uideret Eccleſiam Dei penitus abhorrere à Phariſaiſmo, eumq; omnino damnare, nihil non periculi adijt, ut Eccleſiæ nomen aboleret, atque ita ſuus Phariſaiſmus magis propagaretur.

Secun-

Secundum iustitiam quæ est in lege, factus irreprehensibilis.

Hoc respectu hominum intelligendum est, quorum iudicio satisfacit externa disciplina. Est profectò magna laus quòd ita uitam totam instituerit Apostolus, ut nihil querelæ dignum admiserit. Non autem hic loquitur de iudicio Dei, cui mortalium nullus ita satisfacere potest, ut propter suam obedientiam perfectam & plenam, habeatur coram Deo perfectè iustus seu irreprehensibilis. Obseruetur ergo hoc loco quòd iustitia legis sit duplex. Spiritualis una, altera literalis. Spiritualis est perfectus amor Dei & proximi, hæc nunquam in ullius uita extitit, excipio unum Christum. Literalis est quæ in hominum conspectu apparet, cum interim hypocrisis regnet in corde, & coram Deo nihil sit quam iniquitas. Proinde qui ex hoc loco Pauli concludit legem Dei ab homine impleri posse, cœlum terræ miscet, & non satis perpendit in quem finem hæc à Paulo dicantur.

Verum quæ erant mihi lucra, ea existimaui propter Christum iacturam esse.

Omnia quæ sequuntur ad finem capitis in hunc Syllogismum conijci possunt: Boni discipuli

magistrum suum imitari debent. Ego magister uester omni carnis fiducia abiecta in solo Christo acquiesco, igitur & uos fiduciam carnis abijcite, ac in solo Christo acquiescite, cauentes sacræ doctrinæ corruptelas. Minorem per collationem ponit: Confert enim totam carnis fiduciam cum Christo: quem adeò præfert uniuersæ gloriæ carnis, ut pro iactura habeat, quicquid sit extra Christum. Quæ erant, inquit, mihi, scilicet ante cognitionem Christi. lucra, hoc est, quæ in me fiduciam carnis & propriæ iusticiæ alebant, ea, cognito Christo pro iactura habui, quia me à Christo remorabantur. Donec enim homo quicquam sibi, suisq; dotibus aut operibus tribuit, Christi particeps esse nequit. Oportet enim nos nudos tanquam è naufragio enatantes ad ipsum uenire. Hic ergo destruitur opinio Papistarum de operibus præparantibus, & de merito congrui.

Quin etiam omnia existimo iacturam esse propter eminentiam Christi Domini mei.

Etsi eandem sententiam repetit, singularis tamen Emphasis in duabus uocibus considerandæ est. Nam, cum hic dicit in præsenti quod supra dixit in præterito, significat se constantem manere in suo proposito, & ex animo omnis carnis fiduciam

ciam postponere Christo. Destruitur igitur & euertitur hoc dicto dogma iusticiariorum de operibus consumantibus seu perficientibus iusticiam. Quod autem addit, propter eminentiam Iesu Christi, significat neminem uerè Christum posse cognoscere donec propria iusticia fuerit inflatus.

Est autem cognitio Christi sita in duabus, uidelicet, in noticia & fiducia. Noticia, personæ unitatem, naturarum diuinæ & humanæ admirandam unionem, & officium redemptionis complectitur. Fiducia autem beneficia oblata apprehendit, ac in Christi gratia acquiescit. Proinde cognitionis uoce solida fides Christi ex concepta noticia intelligitur. Domini mei, dicit, quia soli credentes in Christo Domino gloriari possunt.

Propter quem omnium iacturam feci, & existimo reiectamenta esse ut Christum lucrifaciam.

Tertio repetit eandem sententiam nõ sine singulari Emphasi. Dicit enim se non solum omnium iacturam feciſſe propter Christum, uerumetiam omnem carnis fiduciam tanquam rem abominandam abieciſſe, ut Christum lucrifaceret, hoc est, ut Christum solum iustificatorem & saluatorem obtineret. Rursum igitur monemur omnem carnis adeoq; iusticiæ propriæ fiduciam abijciendam

esse, tauquam rem indignam oculis, modo Christi participes esse uelimus, uerissimè enim ab Ambrosio dictum est. Gratia Dei aut tota recipitur, aut tota abijcitur, Et Augustimus: Gratia est nullo modo quæ non est gratuita omni modo. Vocabulum σκύβαλα usurpauit Apostolus, quo nihil potuit contemptius significari. Est enim σκύβαλον res fœda indigna oculis hominum, sed canibus proijcienda potius. Hinc apparet quæ sit uana bonorum operum coram Deo ante iustificationem gratuitam, præsertim cum homines fiduciam in illis collocant. Quare nequaquam dictum Apostoli uult, ut uirtutes quas requirit lex, abijciamus, sed tantum contra fiduciam carnis insurgit, quæ impedit quò minus ad Christum peruenire possimus.

Et reperiar in ipso, non habens meam iustitiam quæ est ex lege, sed eam quæ est per fidem Christi, iustitiam quæ est ex Deo per fidem.

Exponit quis sit efficacis cognitionis Christi fructus, nempe iustitia noua, quæ est, ex fide Iesu Christi, hoc est, quæ imputatur credenti in Christum.

Hic primum obseruetur antithesis duplicis iustitiæ, quædam enim hominis propria dicitur, quæ est ex lege: Quædã Dei iustitia quæ fide obtinetur.

netur. Hanc cum illa simul statui non posse clarissimè euincit hic Pauli locus. Qui enim nititur iustitia propria, iusticiæ fidei expers est, et qui nititur iustitia fidei, agnoscit se nullam propriã iusticiam qua consistere potest coram Deo, habere. Quare diligenter cauendum est, ne has iusticiæ formas confundamus: quarum confusio semper maximas in Ecclesia turbas & dissidia mouit. Quidam enim cum audiunt simul stare non posse has duas iusticiæ formas, mox existimant licentiam datam carni, ut se prostituat liberè ad omnem turpitudinem, gloriantur de Christo, clamant ablatam esse maledictionem legis, iactant fidem, cumulant plurima testimonia scripturæ, quibus ad seipsos inescendos abutũtur, qui liberius in omni flagitiorum genere uolutentur, non obseruantes Paulum hic & in similibus locis nequaquam substantiam, sed fiduciam operum & proprij meriti oppugnare, quo solius Dei gloria emineat. Non uult ergo Apostolus ut honestatis, iusticiæ, castitatis, beneficentiæ, cæterorumq; fructuum, spiritus & fidei studium abijciamus, sed ut fiduciam seu qualitatem quam operibus sophistæ attribuunt, procul à conspectu remoueamus.

Rursus sunt qui ex utraq; iusticia, nempe operum & fidei unam componunt iusticiam, qua homines coram Deo iustificari contendunt. Horum error non solum hoc Pauli testimonio refellitur.

Verumetiam, multis alijs scripturæ testimonijs refutatur, adeò ut hanc connexionem ruinæ & reiectionis Iudæorum causam Apostolus statuat, cum ita inquit ad Rom: 10. Ignorantes Dei iusticiam, et propriam iusticiam quærentes statuere, iusticiæ Dei nõ fuerunt subiecti. Quisquis ergo fidit propriæ iusticiæ, iusticia Dei quæ est ex fide excidit. Quare diligenter discernamus inter legalem & Euangelicam iusticiam.

Primum itaq; differunt causis efficientibus. Illa enim hominis propria, ut quæ in operum legis obedientia consistit: hæc autem Dei dicitur, Nam ipse et eam pro iusticia imputat credenti, & eandem approbat.

Secundo differunt genere. Nam legis iusticia est formalis obedientia hominis erga legem. Fidei uero imputatiua dicitur, ut enim fundamentum iusticiæ hominis opus est iuxta rationem legis factum, Ita obodientia Christi formalis nobis ascribitur, Dum in ipsum credimus non enim aliter nos iusti sumus quàm Christus fuit peccator. Hic autẽ ut non fuit peccator qualitate, sed imputatione nostri peccati reus fuit: ita nos non sumus iusti qualitate sed imputatione iusticiæ Christi accepti sumus, definitur itaq; rectè iusticia Christiana esse credentis personæ absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Christum, pro nostro enim reatu

cui

cui debebatur pœna satisfactum est per uictimam expiatricem Christi: nostrum defectum supplet perfectio Christi, hoc est, legis perfecta obedientia in Christo quæ nobis credentibus imputatur: ut ita expiato peccato & imputata nobis Christi obedientia iusti simus & acceptemur à Deo per Iesum Christum mediatorem ad uitam æternam. Hanc iusticiam tantisper possidet homo, donec retinet fidem & bonam conscientiam, ut enim fides accipit iusticiam per Euangelium oblatam, ita bona conscientia fidei custos est, qua amissa naufragium fidei committitur, ex quo apparet quàm necessaria sit noua obedientia in conuersis.

Tertiò, iusticia legalis homini in hac uita plane est impossibilis, ut quæ hominis conatum requirit, quo satisfiat legi Dei. Iusticia Euãgelij donum est quod Deus largitur ex mera gratia omnibus credentibus.

Quartò, Iusticiæ legalis fiducia parit hypocrisin & carnalem confidentiam, At fiducia iusticiæ Euangelij parit humilitatem ueram & multiplices fructus internos & externos producit.

Quinto, Iusticia legalis homini uano, at iusticia fidei soli Deo gloriã tribuit per Iesum Christum.

Sexta, fiducia iusticiæ legis hominum damnationi subijcit, ut quæ reiectionis eius causa existat, Sed fidei iusticia à damnatione hominem reddit securum, nulla enim est condemnatio ijs qui sunt in

Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum, Rom. 8.

Vt cognoscam eum, & potentiam resurrectionis & communionem afflictionum eius.

Qualis sit fidei natura explicat tria ei attribuens, uidelicet cognitionem Christi, cum qua coniuncta est fiducia: cognitionem potentiæ resurrectionis eius, fide enim in Christū uim resurrectionis ipsius in nobis sentimus, idq; non solum quòd ipsius efficatia in nouam uitam reformamur ac uiuti resurgimus, uerumetiam quod certo expectamus nos per eandem resurrecturos: & cognitionē cōmunionis afflictionum eius, qua scilicet nosmetipsi dimur participes afflictionum Christi, quemadmodum enim ille, ita & nos in hoc mundo uera experiamur afflictiones. Obseruemus igitur hoc loco quales piorum meditationes et studia esse debeant. Huc illud Pauli ad Timotheum. Memento Iesum Christum resurrexisse à mortuis.

Conformis factus morti eius, si quomodo pertingam ad resurrectionem mortuorum.

Quo pertineant præsentes Ecclesiæ afflictiones ostendit: nimirum, ut Christum sequamur in cruce donec pertingamus ad resurrectionem mortuorum, ut enim à morte ad resurrectionem Chri-

stus

stus Dominus peruenit: Ita nos quoq; ex uarijs afflictionibus tandem ad gloriã immortalitatis perueniemus. Conformitas mortis Christi consistit in mortificatione carnis & externi hominis, hoc est, in uera contritione & tollerantia crucis. Quod autem addit, Si quomodo, non est dubitantis sed anhelantis ad metam. Significat igitur Apostolus difficultatem sequendi Christum, ut in Philippensibus studium acrius excitet. Nemo enim coronatur, nisi qui legitimè certauerit.

Non quod iam apprehenderim aut perfectus sim, sed sector si etiam apprehendam, quatenus & apprehensus sum â Iesu Christo.

Vt ad perseuerantiam & serium studium pergendi in pietatis stadio excitet Philippenses, se ad huc in cursu esse indicat. Dixerat se fide eò tendere, ut cognoscat Christum, ut uim resurrectionis & cõmunionem passionum eius percipiat, in eodem cursu se adhuc esse fatetur, & anhelare ut aliquando ad scopum perueniat. Quod autem addit quatenus apprehensus sum, eò pertinet ut totum salutis beneficium gratiæ tribuatur. Vult igitur Apostolus eos qui huius gratiæ Christi facti sunt participes, nõ ocio torpore, sed toto nisu incumbere, ut apprehenso Christo pergant, donec ad metam perueniant. Hic locus obseruandus est,

contra ſanctulos quoſdam, qui cum uix micam fidei habeant, ſed tamen iam ad dexteram Chriſti in cœleſtibus ſedere gloriantur. De perfectione paulo pòſt dicemus. Fratres ego meipſum nondum arbitror aſſequutum eſſe. *Attentio eſt cum repetitione eiuſdem ſententiæ, & monet ſuo exemplo Philippenſes, ut in principio curſus non torpeant, ſed perpetuo progrediantur, donec ad metam peruenerint.*

Vnum autem (*ago*) ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea uero quæ à fronte ſunt enitens, ſecundum ſcopum ſequor ad palmam ſupernæ uocationis Dei per Ieſum Chriſtum.

Quod ſimpliciter dixit, nunc allegoricè repetit. Eſt autem hic ſenſus. Quemadmodum curſores qui in ſtadio currunt, non reſpectant à tergo, ſed feruntur pleno impetu: Ita ego propoſita palma ſupernæ uocationis, id eſt, cœleſtis beatitudinis, non ſino me ullis mundanis auocamentis retrahi à curſu, ſed recta pergo donec ad præfixum ſcopum perueniam. Hoc Apoſtoli exẽplum omnibus pijs merito proponendum eſt, ut cogitent nõ torpore, non ſegnicie, non uoluptatibus, non iactantia inanis fidei, ſed ſtrenuo in pietate curſu properandum eſſe ad præfixum beatitudinis ſcopum. Etſi autem gloria cœleſtis gratuitum eſt Dei do-

num

num, tamen ad eam fidei ueris exercitijs perpetuo contendendum est. Atq; ideo adiecit, Per Iesum Christum, ut in ipsum solum in toto cursu recumbamus.

Quotquot igitur perfecti sumus hoc sentiamus.

Transfert hypothesin ad thesin seu suum exemplum ad catholicam doctrinam. Quod enim de se dixit, ad omnes pios accõmodat, nimirum ut omnes exclusa carnis fiducia, & fide iustificati cognoscant Christum, sentiant uim resurrectionis ac communionis afflictionum eius, atq; ita in cursu pergant indefessè, Donec ad metam perueniãt per Iesum Christum. Potest autem ex collatione huius dicti & superioris colligi definitio perfectionis Christianæ, uidelicet, quod sit fiducia in Christum & uiua cognitio et sensus mortis et resurrectionis Domini, cum firmo proposito in pietatis stadio indefessè currendi donec ad metam usq; peruentũ fuerit. Seu ut clarius dicam. Perfectio Christiana est ex fide Christi obedientiam erga Deum omnib. rebus alijs anteferre, h.ẽ, ut iustificati fide puro cõlendi Deũ affectu dicamur, ut simplici integritate præditi testari poßumus, nos hoc præcipuè in uotis habere, ut omnẽ nostrã uitã Deo approbemus fãi fide dilectione et patientia. Hæc perfectio nõ gradibus cõsumatur in hoc mundo, sed substãtiæ tantũ respectu dicitur perfectio perficienda gradibus in futura

futura uita. Hinc tam facile conciliatur superius dictum, & hæc sententia, supra dixit, non quòd perfectus sim, hic autem, quotquot perfecti sumus. Paulus enim perfectus est substantia, non perfectus si gradus spectes.

Et si quid aliter sentitis & hoc Deus uobis reuelabit.

Hoc est, si qui inter uos secus persuasi sunt à Pseudoapostolis qui ad perfectionem Christianam requirunt etiam umbras Mosaicas, ut circumcisionem & alios ritus, Deus aliquando et illos in uiam reuocabit, ut agnito errore idem nobiscum sentiant. Monet igitur Paulus hoc loco quomodo agendum sit cum ijs, quibus nondum satis illuxit Euangelij puritas, qui docendi quidem sunt, sed interim locus est dandus reuelationi diuinæ, qua Deus per uerbum & suum sanctum spiritum corda hominum in rectam uiam flectit, persuadendo efficaciter ijs de ueritate uerbi sui, Vt enim omnia habent incrementa sua, suumq; tempus: Ita & Dei cognitio incrementum sumit in nobis indies, modo ipsi non fuerimus in culpa, resistendo spiritui sancto, qui iuxta ordinationem Dei in uerbo prædicato & cogitato uult esse efficax.

Veruntamen in eo ad quod peruenimus eadem incedamus regula, idem sentiamus.

Exhor-

Exhortatio est, ut unanimes in doctrinæ & uitæ puritate pergamus, etiamsi non omnes æquè multum promouisse in cursu uideamur. Diligenter obseruandus est hic locus qui monet, ne uel ipsi despondeamus animum si nondum ad summum peruenimus, uel alios qui tardiores & imperfectiores esse uidentur, præ nobis contemnamus. Deinde obseruanda est metaphora sumpta ab ordine militari. Nam στοιχεῖν dicuntur milites, cum in acie singuli ut ordinati sunt, manent, & recta serie progrediuntur, nec in dextrum nec in sinistrum declinantes, sed locum fortiter defendentes. Vt igitur illi suam militarem regulam habent, quam turbare turpe est, ita & Christianos decet, ut strenuorum militum exemplo sub uexillis Christi fortiter suum quisq; locum tueantur, & iuxta regulam eandem, quam omnibus suis communem præscripsit Dominus in fide, dilectione et patientia cæterisq; uirtutibus progrediantur, donec letam per Christum reportauerint uictoriam. Non uult igitur Apostolus, ut nouum doctrinæ genus, aut nouas uiuendi regulas excogitemus, sed ut regulam fidei & uitæ quam præscribit nobis Euangelium sequamur.

Estote pariter imitatores mei fratres, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodũ habetis nos typũ.

Horta-

Hortatur Apostolus, ut se exemplum sibi proponant Philippenses. Est enim hoc uerè doctoris Ecclesiæ agere, alijs doctrinæ puritate & uitæ innocentia præire, ut sit typus iuxta quem auditores tutò suam uitam & mores componere possint.

Hic tria genera ministrorum uerbi impingũt. Primum, eorum qui rectè quidem docent, sed parum honestis præditi sunt moribus. Hi quod uerbis ædificant, Moribus destruunt. Secundum eorum est qui uitam quidem coram oculis hominum innocentem degunt, sed doctrina est erronea & corrupta malis opinionibus. hi quod uita extrucre uidentur, doctrina euertunt. Tertium eorum est, qui non solum falsa & erronea docent, uerũetiam scelerate uiuunt, hi uastant Ecclesiam utroq; modo, et manifesta sunt Satanæ mancipia, ad perdendas hominum animas conducta. Caueamus ergo in ipsis ministrorũ tribus generibus reperiamur, sed potius studeamus exemplo Pauli illorum ascribi numero, qui rectè & sincerè docent, moribus, dictis, factis, adeoq; tota uita doctrinam exprimentes, hos uult Apostolus, ut Philippenses considerent, ac eorum uestigijs insistant.

Multi enim ambulant, quos sæpe dixi uobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorũ Deus uenter, & gloria in dedecore ipsorũ qui terrena sapiũt.

Rauo

Ratio est cur uelit Philippenses se imitari, à contrario exemplo sumpta, & à salutis periculo. Interponit autem Pseudoapostolorum sui temporis breuem descriptionem, ut & agnosci & uelius caueri possint. Primum enim uocat eos inimicos crucis Christi, cum quia puritatem Euangelij & beneficia redemptionis, hoc est, crucis Christi obscurabant, imò abolebant, eò quòd circumcisionem & ritus legis Moysaicæ tanquam necessarios ad salutem falsò prædicabant, tùm quia crucem & persecutionem pro Christi Euangelio purè prædicando refugiebant, sui priuati commodi gratia. Proinde, inimici crucis Christi, sunt non solum qui unico Christo atq; eius λύτρῳ, non tribuunt plenum (concepta in ipsum fiducia) redemptionis honorem, uerum etiam qui affectibus hominum se accommodantes crucem refugiunt, suiq; uentris propriæq; quietis curam habent, potius quam salutis animarum, atq; ea de causa addit, Quorum Deus uenter est. Dicuntur autem Deum habere uentrem, quicunque hunc scopum habent suarum actionum, quòd suis commoditatibus, uidelicet, ut tranquillè uiuant, consulant potius suæ quam Christi gloriæ, nihil de exitu cogitantes, quem hìc Paulus apponit, inquiens. Quorum finis est perditio. Hoc ideo adiecit Apostolus, ut proposito hoc periculo Philippenses ab istorum uanitate absterreat, & animet eos

net eos ad gnauiter faciendum officium in timore Domini.

Præterea *subiungit Apostolus.* Et gloria eorum cum dedecore, (*seu confusione, ut habet uetus interpres.*) *Hoc etiam ad pœnam spectat eorum, qui hic gloriam suam & non Dei quærunt. Quicunq; ergo in carne confidunt unam gloriam mundanæ umbram sectantes, tandem iustißimam mercedem, ignominiam & confusionem reportabunt, idq; in conscientia primùm. Deinde in extremo die quando pudefient omnes qui Christo suum integrum honorem non tribuerunt, quiq; propter fauorem hominum & inanem gloriolam orationem suam flexerunt ad affectus hominum, horum gloria tum uertetur in sempiternam confusionem. Postremo Apostolus una uoce qualesnam sint inimici isti crucis exprimit. Qui inquit, terrena sapiunt, hoc est, qui nihil sapiunt rerum cœlestium, sed solummodo in rebus carnalibus occupantur. Atq; ita hic graphicè depingit Apostolus eos quos supra canes, malos operarios, concisionem, & fiduciam in carne habentes, uocauit.*

At nostra conuersatio est in cœlis, unde saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum,

Anti-

Antitheſis eſt, qua diſcernit inter falſos doctores & ueros: inter falſos Chriſtianos & ſinceros. Illi terrena ſapiunt, terrenam tranquillitatem ſibi tanquam metam ante oculos habentes. Hi autem tametſi corporibus in terris uiuunt, affectibus tamen in politia cœleſti uerſantur, leuatis animis ad CHRISTVM *Dominum ſedentem ad dexteram Patris, unde & expectant ipſum Saluatorem. Etſi autem ubique eſt Ieſus Chriſtus ſaluator noſter per id quod Deus eſt (ut inquit Auguſtinus) tamen in cœlo eſt per id quod homo, quemadmodum articulus de Aſcenſione Domini, & aduentu eiuſdem ad Iudicium apertè docet. Vult ergo Paulus, ut ſemper cordibus noſtris aſcendamus in cœlum, & fide contemplemur noſtrum ſaluatorem* IESVM CHRISTVM, *ad quem animabus migrare omni hora capiamus, exemplo Pauli dicentis. Cupio migrare & eſſe cum Chriſto.*

Qui transformabit corpus noſtræ humilitatis, ut ipſum ſit conforme corpori gloriæ eius, ſecundum efficaciam, qua poteſt ipſe etiam ſibi ſubijcere omnia.

Quidnam faciet Saluator ubi aduenerit,

oſtendit, Transformabit, *inquit*, corpus noſtræ humilitatis, *id eſt, hoc noſtrum humile & uile corpus*, ut ſit conforme corpori ipſius glorioſo, idq; ſecundum eam efficaciam, qua poteſt ſibi ſubijcere omnia.

Hic quatuor obſeruentur. Primum, de transformatione corporum. Secundum, quid eorundem corporum quæ hic habemus, ſit futura transformatio. Tertium, de modo transformationis. Quartum, de huius transformationis cauſa & uirtute.

Transformatio conſiſtit in eo, ut corpus hoc corruptibile fiat incorruptibile: mortale, fiat immortale: infirmum, fiat ſanum, & integrum: humile & contemtibile, fiat glorioſum: animale, fiat ſpirituale, ſicut Paulus *docet* 1. Corinth. xv.

Deinde eorundem corporum erit transformatio, non aliorum: quemadmodum Iob *teſtatur, & ſe in mediis ærumnis, cum ipſius corpus ſcatebat uermibus, ſpe huius transformationis conſolatur. Ita enim ait: Scio quod* REDEMTOR *meus uiuit, & in extremo die reſurrecturus ſum. Nam ut Chriſtus eodem corpore ſurrexit, quod habuit dum inter homines ut homo uerſaretur, Ita nos iiſdem corporibus reſurgemus, ut eadem*

corpora, quæ hic cum Christo crucifixa sunt, ut cum Christo in cœlesti beatitudine glorificentur.

Porrò hæc transformatio huiusmodi erit, ut corpus nostrum reddatur σύμμορφον, id est, conforme glorioso corpori Christi, hoc est, ut æquale corpus Christi iam est post resurrectionem ipsius, talia quoq; nostra sint futura in æternum uita.

Ceterum quia ratio nostra hoc mysterium capere nequit, uidelicet, quomodo mortuorum corpora, quorum quædam igni consumta sunt, alia submersa, alia à bestijs comesta, alia alio modo corrupta ac perdita, possint resurgere, remittit nos Paulus ad potentiam Christi, qua potest sibi omnia subijcere: Si enim potuit ex nihilo omnia condere, cur non ad iussum ipsius redirent corpora, & starent coram ipso perfecta? Huius resurrectionis cogitatio meritò nos mouere deberet, ne nostra corpora ulla turpitudine contaminaremus, quæ olim si à capite nostra ipsorum culpa non fuerint abscissa, tanta gloria in cœlo donabuntur, ut sint conformia glorioso Christi corpori, quæ sanè gloria nulla lingua satis explicari potest.

Deinde ex hoc loco discamus, in negocio ſalutis noſtram rationem ligare & captiuare, ſe intempeſtiuè ingerat aduerſus Deum & Chriſti potentiam, qua poteſt omnia quæ uult, Vi autem omnia quæ decreuit, & uerbo ſuo pro ſit. Articuli enim fidei noſtræ rationis oc mine nequaquam cerni poſſunt, Quare hic fi fidei lumine contenti eſſe debemus.

Quapropter fratres mei dilecti & exoptati, gaudium & corona mea, ſi ſtate in Domino dilecti.

Concluſio eſt generalis, cuius hic ſenſus eſt. Cùm igitur ita ſe res habeat, quòd uana ſit omnis carnis fiducia, quòd ſola fidei iuſticia accepta ſit Deo, qua cognoſcitur Chriſtus & potentia reſurrectionis, & communio afflictionum eius, in quibus tanquam in ſtadio, donec in hac uita ſumus, & ad metam ueniamus, uerſari decet, hortor uos, ut relictis ſanæ doctrinæ corruptoribus, ſtetis in Domino, à quo ſolo ſalus expectanda eſt. Stare .n. in Domino, eſt permanere & perſeuerare conſtanter ſine titubatione & claudicatione, In mi Domini, hoc eſt, in puritate doctrinæ & morum innocentia, quam doctrina requirit.

Quòd autem eos appellet Apoſtolus, Fra-

tres

tres dilectos, desideratos, gaudium & coronam suam, *ad affectum ipsius declarandum erga Philippenses pertinet. Significat enim se vehementer gaudere ex eorum in pietate profectu. Cum* Coronæ *meminit, respicit ad eos, quibus in stadio currentibus brabium est propositum. Talis utiq; affectus sincerorum ministrorum uerbi erga suos auditores esse debet, ut de illorum profectu in Domino ueluti triumphent.*

CAPVT QVARTVM.

SVMMA CAPITIS QVARTI.

VT priuatos quosdam ad concordiam & ad opem sibi inuicem ferendam hortatur Apostolus: Ita omnes monet, ut in Domino *gaudeant, & abiectis curis mundanis ad preces confugiant, seque tanquam exemplar imitentur, Deinde libe-*

ralitatem eorum erga se acceptans, optat ut Deus ipsis officium rependat.

ORDO ET PARTES CAPITIS QVARTI.

QVemadmodum in epilogis fieri solet, plura hic ab Apostolo congeruntur, ac Primum quædam quæ priuatas personas concernunt, attingit. Deinde omnes compellat, ac eos, gaudere in Domino, iussos ad modestiam & preces depositis prophana cura, utq; se omnis uirtutis exemplar imitentur, hortatur. Ad hæc liberalitatem Philippensium erga se laudat, cum significatione remunerationis ab ipso Domino expectandæ. Postremò suo more claudit Epistolam salutationibus & fausta imprecatione.

EXEGESIS QVARTI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

SEXTA PARS.

Euodiam & Syntichen adhortor idem sentire in Domino,

Mvlieres has insignes fuisse apparet, quas seorsim ad concordiam sanctam hortatur, et addit concordiæ uinculum, cum inquit, in Domino, omnis enim concordia extra Dominum facilimè rumpitur.

Obserua officium pij Pastoris esse, non solùm totius gregis curam habere, uerùmetiam singularum ouium salutem quærere. Non enim satisfacit officio qui publicè tantum docet, hortatur, comminatur, nisi priuatim quoq; commonefaciat singulos, ubi & quando hoc necessarium animadverterit.

Et rogo te compar germane: (seu socie sincere) adiuua illas quæ in Euangelio mecum concertarunt, unà cum Clemente & cæteris operarijs meis.

Insignem aliquem commilitonem alloquitur, cum quo se idem iugem gestare, id est, idem onus sustinere in negocio Euangelij fatetur. Hunc hortatur, ut iuuet honestas illas Matronas, quò in concordiam reducantur. Huius rei causam subiungit, quòd concertarint cum ipso in Euangelio, illud defendendo & propagando.

Insignis hic locus est, qui docet non solùm ui-

rorum, uerùm etiam mulierum esse, concertari pro Euangelio defendendo & propagando.

Sunt qui ex hoc loco Paulum habuisse uxorem falsò colligũt, Ideoq; uertũt in fœminino, Compar germana, uerum ista opinio facilè refellitur. Primùm uerba ipsa Apostoli in masculino efferuntur, σύζυγε γνήσιε, At si obijcis, Atticismum esse, quo adiectiuum sub masculina terminatione utriusq; est generis masculini & fœminini. Respondeo, Paulum non Atticum esse, nec sepe solere uti atticis figuris. Deinde 1. Corinth. 7. de seipso Paulus in hunc modum loquitur, Dico autem non nuptis & uiduis: Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego. Hic apertè fatetur Apostolus se uxorem non habuisse. Præterea circumstantiæ temporis, profectionis, labores, carcer, flagella & undiq; circumstantia uitæ periculi, satis conuincunt Apostolum postea non duxisse uxorem. Vnusquisq; enim facilè uidet, quòd minimè aptum fuerit nuptijs totum istud prædicationis Pauli tempus.

Quorum nomina in libro uitæ sunt.

Liber uitæ catalogus est electorum, in quo omnes sunt qui credunt, & usq; ad finem perseuerant.

rent. Seu liber uitæ est propositum Dei & æternum consilium in pectore Dei definitum, quo ut omnes homines credentes in hoc libro inscripti, ita iniusti de eodem deleti esse perhibentur. Hæc loquendi ratio ab humana consuetudine desumta est, qua significatur certitudo salutis eorum qui in Christum crediderint.

Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.

Generalis exhortatio est, ad omnes Christianos promiscuè pertinens, qua hortatur ad gaudium spirituale in Domino. Opponit autem Apostolus gaudium in Domino, cùm fiduciæ carnis, tum gloriationi Pseudoapostolorum. Quid autem sit in Domino gaudere patet ex superioribus, nidelicet, quod sit in eo omnem salutis fiduciam collocare, ex eo solo pendere. Huius gaudij materia & diuina sapientia, iusticia, sanctificatio & redemtio, quæ in solo Domino nostro Iesu Christo inueniuntur, iuxta illud: Iesus Christus est factus nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio, & redemtio. Quare non immerito Apostolus iubet, ut pij in Domino gaudeant. Iteratio facit ad exhortationis uehementiam.

Quid? An non Christus dicit, Beati qui lugent: Luctus & gaudium in Christianis simul

sunt, sed non habent eosdem fontes. Luctus enim *ex sensu iudicij* Dei. Gaudium *ex communicata misericordia promanat, atq; ideo non simpliciter dicit,* gaudete, *sed cum addito* in Domino, Qui *enim in* Domino *per fidem manet, etiamsi caro eius premitur uarijs ærumnis, ut mortificetur corpus peccati, unde non exiguus luctus in pijs nascitur: tamen gaudium Spiritus facit, ut quæuis incommoda æquiori feramus animo.* Deinde *cum* Dominus *beatos pronunciat lugentes, hoc ipsum animi gaudium commendat.* Ita *enim addit in eadem concione:* Exultate *&* gaudete, Quoniam *merces uestra copiosa est in cœlis.* Psalmus *secundus ad eundem modum coniungit timorem & læticiam, cum inquit,* Seruite Domino *in timore, & exultate ei cum tremore. quod eleganter expreßit* Apollinarius, δείδιτε, δουλοσύνην δ' κεράσσατε χάρμασι δεῦμα. Vult *enim* Dauid *timorem misceri gaudio, ut enim timor opponendus est securitati contemnentium iudicium* Dei, *ita fides consolationem & gaudium pariens, uictrix erit desperationis & dubitationis.*

Modestia uestra nota sit omnibus hominibus.

Alia exhortatio, nempe ad modestiam: quam ideo cupit notam omnibus esse, ut exemplo ipso-

rum

rum alij ad modestiam & moderationem inuitentur. Est autem, τὸ ἐπιεικὲς uirtus, qua τὸ εἰκὸς, hoc est, modum & quod decet in omnibus rebus seruat, cum uidelicet quispiam adeò benignis moribus sit præditus, ut omnes facilè sibi conciliet morum probitate ac patientia iniuriæ.

Dominus propè.

Ratio proximè præcedentium exhortationum à præsentia seu prouidentia Dei sumta, ac si diceret: ueram cùm gaudij tùm moderationis materiam habetis, nempe præsentiam Domini, qui curam gerit pro suis, estq; paratus semper ad opem ferēdam laborantibus et inuocantibus. Iuxta illud, Inuoca me in die tribulationis, Et, Tecum sum in tribulatione: Debet igitur summa consolatio piorum sub cruce esse, quod habeant Dominum præsentem, qui non destituit suos, sed uel in media morte gaudio spirituali erigit, ut non dubitent insultare Diabolo & omnibus eius membris. Sciunt enim crucem ueluti aditum quendam esse ad gloriam, iuxta illud Pauli: Si cum illo patiemur, simul cum illo glorificabimur, Roman. 8.

Nihil solliciti sitis.

Alia

Alia exhortatio est, ad deponendam uanam & impiam sollicitudinem. Vt autem intelligi possit quænam sollicitudo prohibeatur, notandum est triplicem sollicitudinem esse. Quædam enim necessaria est, ut quæ uerbo Domini prohibetur. Quædam ex utroq; genere mixta est.

Necessaria sollicitudo est pars officij Christiani hominis, quæ nobis & mandato Dei, & multis illustribus exemplis commendantur. Paulus ad Roman. 12. ait, Qui præest, in sollicitudine scilicet præsit. 1. Timoth. 5. Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Micheas dicit, Hoc requiri à Domino, ut sollitè ambulemus coram ipso.

Hanc sanctam curam plurima nobis exempla in scriptura commendant, ut sanctorum Regum, Patriarcharum, Patrumfamilias, Prophetarum & aliorum. Paulus 2. Corinth. 11. Item, Colloss. 2. 1. Thess. 2. suam pro Ecclesia sollicitudinem testatur. Sic Dauid in multis Psalmis.

Breuiter, Vera pietas consistere nequit, nisi hæc sancta cura adsit, cùm in communi piorum omnium, tùm in singularum personarum uocatione. Pius proinde Rex pro suo regno. Pius pa-

terfa-

terfamilias pro ſua domo. Pius Euangelij Miniſter pro ſuis auditoribus, & quilibet hominum pro ſeipſo ſanctam ſollicitudinem habere debet.

Vt autem clarius intelligi poßit qualiſnam hæc ſancta cura eſſe debeat, quatuor in ea conſideranda ſunt. Mandatum, Fides, Finis & Modus.

Mandatum Dei eſt, quo præcipitur hæc ſancta cura, de quo nonnulla ſupra dicta ſunt. Hoc mandatum Dei iubet, ut Deum, proximum & ſeipſum intueare. Vuult enim Deus ut coram ſe ſollicitè ambules, uult ut proximi curam ſollicitè geras, uult ut tuæ ſalutis & uocationis rationem diligentem habeas.

Fides propterea requiritur, quia nihil quicquam ſine fide rectè fieri aut placere poteſt. Deinde fides eſt ueluti regula huius ſanctæ curæ, non niſi ad hanc regulam moderemur curam noſtram, ſancta eſſe non poteſt.

Finis principalis debet eſſe gloria Dei, cui alij plures ſubordinati ſunt, ſtatus cuiusq; incolumitas, conſeruatio Oeconomiarum & Politiarum, Eccleſiæ ædificatio. Hi omnes fines gloriæ Dei deſtinentur.

Modus ſanctæ curæ hic eſſe debet, Vt pius in omnibus actionibus ſe uoluntati Dei ſubijciat, à

quo

quo non solum successus petendus est: uerumetiam si parum labor noster uotis responderit, ipsius tamen beneplacito nos submittamus.

Quòd autem Deus non semper sinat, ut uotis nostris omnia respondeant, (sæpè enim frustra uidemur uel summam curam adhibere, sæpè preces nostræ uidentur contemni) in causa est dilectio Dei erga nos, Ea enim est nostra imbecillitas, ut in rebus prosperis facilè uincamur à uana gloria, partem saltem nostræ prosperitatis nobisipsis asscribentes, sicut scribitur de Iosia, qui cum roboratus esset, cor ipsius in interitum eleuatum est. Ezechias in afflictione iustus perseuerauit, in prosperitate à uana gloria uictus est. Episcopi Romani in paupertate & persecutione sanctissimi fuere, At successores in diuitijs, splendore, ac prospero rerum successu obliti sunt Dei, & ex pastoribus uersi sunt in lupos. Ecclesia sub Tyrannis sancta erat, Postea ex fauore Imperatorum facta est remissior. Quare singulari arte opus est, ne rerum prosperitate abutamur in nostri perniciem, atq; ob eam causam Deus paterno consilio & singulari dilectione facit, ut nos interdum asperioribus flagellis refrenet, ne ferociores facti, iugum obedientiæ abijciamus. Huc pertinent elegantissimi Poëtæ uersus.

Nescis

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Mala & prophana sollicitudo quæ & Ethnica dicitur, & Matth. 13. suffocans, sollicitudo, (inquit) secuti huius & seductio diuitiarum suffocat sermonem, ut non ferat fructum, nascitur ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ diuinæ, & prohibetur passim in scriptura, ut Matth. 6. Nolite solliciti esse in crastinum. 1. Petri 5. Omnem curam proijcientes in illum. Hæc cura prophana in caussa, in fine, in modo errat. In caussa, quia oritur ex diffidentia. In fine, quia præsentis uitæ securitatem tantum & tranquillitatem spectat, & alia quæ carni sunt grata. In modo, dum iustum modum transgreditur, mundana cœlestibus, peritura æternis, saluti animæ tranquillitatem corporis præponens. Non enim se subijcit uoluntati Dei, sed potius fremit aduersus Deum, irascitur Deo, quando omnia ex uoto non succedunt. Non igitur immerito toties uerbo Dei damnatur.

Mixta sollicitudo est, qua curamus quidem quæ officij nostri sunt, sed modum non seruamus. Sæpe enim propter innatam in nobis intemperantiam in officium Dei sacrilegè irrumpimus, ut cum paterfamilias rectè quidem secundum mandatum

datum Dei instituit familiam, liberos curat, quærit uictum &c. sed non rectè laborem & curas partitur, labor quidem cum sancta cura in uocatione requitur, sed euentus Deo commendandus est, cauendumq; ne trepidatio aut nimia anxietas ad impatientiam & prophanitatem impellat, quod quomodo uitari possit, mox docet Paulus cum nos ad precationem seriam remittit, pollicearturq; pacem Dei inuocantibus.

Huius proinde loci scopus est, ut abiecta omni uana sollicitudine, pax nobis interne constet, & erga homines modestiores seu mansuetiores reddamur.

Sed in omni re per precationem & obsecrationem, cum gratiarum actione, petitiones uestræ innotescant apud Deum.

Optimum remedium aduersus sollicitudinis tentationem præscribit, nimirum ut in omni re, id est, in omni negotio, omni sollicitudinis tentatione ad Deum nostris petitionibus confugiamus, petendo bona, deprecando mala, gratias agendo pro collatis bonis, ut ita nostræ postulationes, id est, desideria ac uota innotescant Deo. Sic enim

Deo

Deo placet cordium ſcrutatori, ut noſtra uota ipſi oratione proponamus.

Obſeruemus itaq; ſalutare aſylum eſſe in omni neceßitate in ſolum Deum per fidem & inuocationem recumbere.

Et pax Dei exuperans omnem mentem, cuſtodiet corda uerſta, & cogitationes noſtras in Chriſto Ieſu.

Orationis exprimitur effectus, qui eſt conſeruatio cordium, id eſt, affectuum, uoluntatum & cogitationum, (id eſt, intelligentiæ) per pacem Dei exuperantem omnem mentem.

Eſt autem pax hæc quæ aliâs εὐδοκία Dei dicitur, qua uidelicet Deus Pater complectitur credentes in dilecto, & conſeruat illorum affectus & intelligentiam, ne à ſe deficiant, ſed in Chriſto per ueram fidem permaneant. Hunc locum diligenter obſeruet, cuicunq; pietas ſalusq; curæ eſt. Inſidiæ Diaboli magnæ ſunt, At tu preces opponito, & eris tutus. Mundus te premit, at tu precibus onus excute. Variæ & multiplices in Oeconomia, in Politia & Eccleſiaſtica gubernatione offeruntur offenſiones & difficultates, At tu ad Deum precibus tanquam ad tutißimum aſylum confugito, & eris tutus, uel aduer-

ſus inferorum portas. Huc illud Salomonis, Turris fortiſſima nomen Domini, ad hanc confugiet iuſtus & ſaluabitur.

Quod reliquum eſt fratres, quæcunq; ſunt uera, quæcunq; honeſta, quæcunq; iuſta, quæcunq; pura, quæcunq; amicabilia, quæcunq; boni nominis, ſi qua uirtus ſi qua laus, hæc cogitate.

Congeriem communium officiorum facit. Conſtructio autem hæc eſt. Quod reliquum eſt fratres, cogitate ea quæcunq; ſunt uera, quæcunq; honeſta &c. Requirit hic Apoſtolus duo in Chriſtianis, uidelicet cogitationem & opus, hoc enim ab illa proficiſcitur. In enumeratione operum, Primo loco requirit ueritatem, quæ aduerſatur omni hypocriſi & mendacio. Deinde honeſtatem, id eſt, ſanctam quandam grauitatem morum, nimirum ut morum integritas conſentiat cum doctrina & confeßione. Tertio, iuſticiam, quæ moderatur contractus, monetq;, ut alijs reddamus quæcunq; illis uel naturali uel ciuili obligatione debemus. Quarto, puritatem, hoc eſt, caſtitatem animi ac ſinceritatem. Quinto, amicabilitatem, qua pij ſtudent ijs rebus, quæ ad amicitiam faciunt,

zat, quantum quidem per pietatem liceat. Sexto requirit bonum nomen, uidelicet, ut pij sint studiosi integræ famæ. Septimo & octauo genera ponit loco specierum, quas non omnes recensuit, nimirum ut pij uirtuti ac rebus laude dignis studeant.

Quæ & didicistis, & accepistis, & audiuistis, & uidistis in me, hæc inquam facite.

Hæc uerborum Synonymia ad studium excitandum in Philippensibus facit. Obseruetur quod Paulus suos discipulos reuocet ad doctrinam & uitam suam, significans se quod uoce docuit, uita & moribus expressisse, debet enim Pastoris uita doctrinæ speculum esse.

Et Deus pacis erit uobiscum.

Fructus innocentiæ & pietatis additur, nempe præsentia Dei, qui nobis pacem & omnia prospera largitur. Et pertinet hæc adiectio ad locum facilitatis. Si enim Deus adest opitulator, nihil erit adeò difficile, quin per ipsum fiat facile.

SEPTIMA PARS.

Cæterum gauisus sum in Domino ualde, quod iam tandem reuiruistis in uestra pro me cura.

Hæc pars approbatio est liberalitatis Philippensium erga se, qui per Epaphroditum miserant subsidia necessaria. Ac primum quidem significat se gaudio affectum esse, non tam ipso munere, quam Philippensium erga se studio, & simul excusat eos quod antea id non fecerant. Deinde se contentum esse præsentibus ostendit. Tum approbato illorum facto, collatione extollit officium Philippensium, ut qui soli sæpius suam erga se liberalitatem declararent, & ut uitet suspicionem, dicit se non tam donum quam fructum requirere. Mox subiungit, quod plurimum misso dono sit recreatus, ac tandem promissione et uoto hanc partem claudit.

Propositio huius partis est hæc, Gauduos Philippenses animum erga me declarasse strum, misso per Epaphroditum dono. Quod autem eos dicit reuiruisse seu refloruisse, tacitam habet reprehensionem sed fraternam. Significat enim eos aliquanto tempore se neglexisse, ac quodammodo sui oblitos fuisse. Metaphora admodum uenusta est, sumta ab arboribus, quæ hieme quidem arescere uidentur, sed uerno rursus tempore uigorem seu uirorem recipiunt ad fructum edendum. Pius igitur qui suum nomen tueri uult, debet esse instar arboris frugiferæ, quæ fructus suos producit tempore oportuno.

De quo

De quo tamen ſolliciti eratis, ſed deſtituebamini oportunitate.

Prolepſis eſt. Nam ex dictis poterant Philippenſes ſuſpicari, Paulum obliquè ſe taxare, quòd ſerius miſiſſent ſubſidia, Sed Paulus tranſlatione utitur, & tempori imputat dilationem.

Non ſecundum penuriam loquor.

Alia eſt prolepſis, qua anteuertit ſuſpicionem Philippenſium, ne uidelicet ſuſpicarentur Apoſtolum fuiſſe deiecto animo priuſquam hoc donum ab illis accepiſſet. Hoc eò tendit, ut Domino ſubijciamur cùm in copia tùm in inopia.

Ego enim didici, in quibus ſum, contentus eſſe.

Ratio anticipationis ab animi fortitudine, & eſt ſenſus: Didici præſentibus contentus eſſe. Exemplum ſanè omnibus pijs miniſtris Euangelij, atque adeò omnibus Chriſtianis imitandum.

Noui & humilis eſſe & abundare.

Confirmatio eſt per diſtinctionem. Is autem nouit humilis eſſe, qui paupertate, contemtu, aerumnis preſſus non frangitur animo, ſed ſubmittit ſe uoluntati Dei, & conſtanter perſert aduerſe ſortunæ ſæuitiam. Contra nouit abundare, qui in felici rerum ſucceſſu minimè ſuperbit, ſed

in timore Dei cum gratiarum actione præsentibus bonis utitur, Longe maxima ars hæc est, quo tusquisq; non aduersis frangitur? Quis non efferatur animo, cum omnia sibi ex sententia eueniunt: unde hæc scientia Apostolo? Duo sunt huius scientiæ principia, uidelicet uiua fides, & uerus timor Dei. Fides enim facit, ne in aduersis succumbamus. Timor Dei nos reprimit, ne in prosperis efferamur, utrumq; principium inuocatione Dei fulcitur & conseruatur.

Vbiq; & in omnibus institutus sum & saturari & esurire, & abundare & penuriam pati.

Eandem sententiam repetit, sed magis eam specificat. Is sciat se multum in schola Christi promouisse, qui hoc Pauli exemplum uerè imitari potest, ad quod non tam doctrina quam pietatis exercitijs opus est.

Sciamus proinde eò contendendum esse, ut nos qui sacris Christi initiati sumus, fortiter seramus cùm blandum fortunæ aspectum, ne uidelicet efferamur, tùm tristem eiusdem uultum, ne deijciamur. Hoc sanè si facerent plerique ministri Euangelij, melius caueretur, ne inexplebiles à uulgo iudicarentur. Quare pijs ministris danda est

opera,

opem, ut Pauli exemplum, quantum fieri potest, omnes studeant, ne malicioſi homines habeant occaſionem calumniandi doctrinam Euangelij, propter miniſtrorum auaritiam.

Omnia poſſum in Chriſto qui me confortat.

Anticipatio eſt, qua occurrit ijs, qui arrogantiæ Pauli tribuere potuiſſent, quod glorietur adeo de ſua fortitudine, qua poſſit & in rebus aduerſis & in rebus proſperis animum ſeruare infractum, dicit ergo non eſſe carnis & ſuæ fortitudinis proprium opus, quod poſſit æquo animo & infracto rebis aduerſiis & proſperis uti: Sed Chriſti donum eſſe, qui ſe confortat. Rogandus igitur eſt idem Chriſtus, ut nos quoq; ſuo confortet ſpiritu, quo ualeamus ea præſtare ex gratia, quæ per naturam non poſſumus.

Cæterum bene feciſtis communicando neceſſitati meæ.

Rurſus anticipat, ne uideretur contemſiſſe donum à Philippenſibus miſſum, & ſimul collaudat ipſorum factum, Obſerua quod Apoſtolus liberalitatē erga miniſtros uerbi definiat eſſe opus bonum, ex quo ſequitur, eos malè facere, qui nihil conferunt ad conſeruandum miniſterium.

Scitis autem & uos Philippenſes, quod initio Euangelij, cum proficiſcerer è Macedonia, quod nulla Eccleſia mihi communicauerit, in ratione dati & accepti, niſi uos ſoli.

Simpliciter hactenus commendauit Philippenſium erga ſe liberalitatem, Nunc idem agit per comparationem exaggerandi officij gratia, Alij quibus non minus, quàm uobis prædicaui Euangelium nihil contulerunt (En ingratitudinem) uos ſoli Philippenſes ſæpius meam neceſſitatem ueſtris bonis ſubleuaſtis. Cùm autem addit, in ratione dati & accepti, alludit ad rationes pecuniarias, ubi dati ſeu expenſi & accepti habentur tabulæ ſeu codicilli. Vult igitur Apoſtolus proportionem quandam eſſe, ut qui dedit, tantum recipiat, Qui igitur miniſtris uictualia largiuntur, recipere eos ſpiritualia iuſtum eſt. Et qui uerbum prædicant, dignum eſt ut iuſtum conſequantur ſtipendium. Sed ut ante monui, ante omnia fugienda eſt auaritiæ ſuſpicio, quæ plurimum Euangelio Chriſti nocet, eiuſq; curſum impedit.

Teſtimonia de ſtipendijs miniſtrorum Euangelij plurima in ſcripturis extant, ex quibus pauca quædam referam. Matth. 10. 1. Timoth. 5. Dignus eſt operarius mercede ſua. Non alligabis

os bouj

os boui trituranti. 1. Corinth. 9. Si nos uobis spiritualia seminauerimus. Num magnum est, si nos uestra carnalia messuerimus? Ad Galatas 6. Qui catechisatur, cum eo qui se catechisat communicet in omnibus bonis. Et Paulus rursus: Qui benè præsunt Presbyteri, duplici honore digni sunt, hoc est, victu & reuerentia.

Nam cum essem in Thessalonica, semel & iterum quod opus erat mihi, misistis.

Exponit clarius quod dixerat, addita circumstantia temporis, si contulissent Philippenses Paulo necessaria dum Philippis apud se ageret, laudanda fuisset ipsorum liberalitas. Quid iam dicendum cum liberales sunt in absentem & laborantem alijs?

Non quōd requiram munus, sed requiro fructum abundantem in rationem uestram.

Valde oportuna anticipatio est, qua anteuertit obiectionem illorum, qui Paulum quæ sua sunt quærere, sinistrè opinabantur, & qui ægrè fortassis ferebant tantum de publico desumi. Nam semper inter bonos multi sunt admixti mali. Et simul ostendit, non perire quod datur pijs ministris,

stris, sed in rationem dati referri, unde expectari possunt, ut non pœnitendum fructum recipiant. Vtinam hoc affectu præditi sint omnes, ita haud dubiè fieret, ut & ipsi ministri Euangelij minus conquererentur, & fructus laboris ad ipsos rediret uberior.

Accepi autem omnia & abundo, expletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ à uobis missa fuerunt.

Laudat rursus Philippenses ob liberalitatem ipsorum erga se. Et simul sibi gratum fuisse quod miserant, ostendit, adeò ut nihil sibi ad subsidia externa deesse fateatur, ac simul fidelitatem Epaphroditi ipsis commendat.

In odorem bonæ frangrantiæ hostiam acceptam, gratamq; Deo.

Hæc longè maxima est commendatio doni missi à Philippensibus, quod ipsum appellet Apostolus, odorem bonæ frangrantiæ, hoc est, ut ipse interpretatur hostiam acceptam & gratam Deo. Placet igitur in primis Deo liberalitas piorum erga scholas, doctores, discentes & ministros uerbi omnes. Vnde merito ingratitudo eorum detestanda est, qui nihil peius collocatum arbitrantur, quàm quod ad ministerium Euangelij conseruandum datur. Obseruanda est hoc loco anthro-

anthropopathia. Deus enim se huiusmodi locutionibus ad rudis populi captum accommodat, ut enim homini bonus odor est gratus & fœtor displicet, ita obedientia quæuis ex fide præstita dicitur hostia accepta & odor suauitatis Deo, contra uero quicquid non est ex fide, fœtor est & displicet Deo, est igitur hæc figura metalepsis.

Deus meus implebit omnem necessitatem uestram, iuxta diuitias suas in gloriam Christo.

Promissionem apponit de remuneratione liberalitatis Philippensium erga se alioscq; ministros Euangelij. Hæc promissio firmissimo fundamento nititur. Nam Dominus apud Matthæum capite 10. sic inquit. Quicunq; dederit uni ex minimis his poculum aquæ frigidæ, solum in nomine discipuli, Amen dico uobis, nequaquam perdet mercedem suam. Cum dicit Apostolus, Deus meus, duo uidetur uelle. Primum, quod soli illi de Deo uerè gloriari possint, qui in ipsum credunt, et iuxta ipsius uoluntatẽ uiuunt. Nec potest ullus esse tutior portus in procellis persecutionum, quam Deum firma fiducia suum statuere, ac in ipso solo gloriari, unde Paulus in carcere summam consolationis materiam sumsisse uidetur. Alterum quòd, cum se seruum Dei facit, admoneat

neat Philippenſes, quod quicquid in ſeſe conferunt, id in Deum conferri, cuius legatione fungitur. Implendi uerbum ſignificat liberalitatem Dei, qua ipſe abundè compenſabit quicquid ſuis legatis fecerimis, idq; iuxta diuitias ſuas, id eſt, iuxta inexhauſtam bonitatem, qua liberalis eſt in omnes ſuos. In gloria, id eſt, magnificè & gloriosè, Et ut agnoſcamus fontem liberalitatis Dei erga nos, addit, In Chriſto Ieſu, hoc ideo adiectū eſt, ne quis ſuis meritis liberalitatem Dei erga ſe niti exiſtimet. Nam ſolus Chriſtus, ut reconciliator noſtri cum Deo eſt: Ita omnium bonorum quæ à benigno Patre percepimus, fons & autor exiſtit. Cum enim in ſe noſtra opera ſint indigna, quæ in conſpectum Dei prodeant, per hunc ſolum fiunt accepta hoſtia, in quo Pater nos charos habet, adeò ut propter eundem, noſtram qualemcunque obedientiam paterno complectatur fauore.

Deo autem & Patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Hiſce uerbis claudit totam Epiſtolam, unde colligendum quo omnia referenda ſint, nimirum ad gloriam Dei Patris noſtri per Ieſum Chriſtum. Hoc Apoſtolicum exemplum & nos imitemur, ac Deo cùm in aduerſis tùm in proſperis agamus gratias, agnoſcamusq; Chriſtum fontem eſſe omnis liberalitatis Dei erga nos.

Salutate

Salutate omnem sanctum in Christo Iesu.

Epistolaris terminus seu finis est, Solemus enim in finibus literarum notos ac beneuolos salutare. Nec haec salutandi consuetudo inutilis iudicanda est, quae praeterquam quod affectum scribentis erga absentes amicos declarat, amicitiam prius conciliatam auget, fouetq;. Praeterea etiam ucem piae precationis obtinet, quae nequaquam irrita & inefficax iudicanda est. Quis sanctus dicatur, saepius supra dictum est, uidelicet qui fide purificatus, ac Deo dedicatus in sanctimonia fide uiuit, Vnde admonemur, si modo hunc titulum rite tueri uelimus, ut perpetuae sanctitati ac innocentiae studeamus.

Salutant uos, qui mecum sunt, fratres.

Comilitones suos intelligit, qui pro defensione Euangelij secum laborauerunt, hos Fratres *uocat duplici nomine, Cùm quia in Christo saluatore communem Patrem Deum habent credentes, tùm propter affectum quem inter se fraternum fouebant, qui Christianum titulum usurparunt.*

Salutant uos omnes sancti, maximè uero qui sunt ex Cæsaris domo.

Quod inuenti sint Christiani & sancti in nefan-

nefandissimi & turpissimi tyranni Neronis familia imprimis admirandum est. Solent enim ut plurimum tyrannorum ministri suorum Dominorum mores imitari. Deinde & hoc obseruandum, quod in aulis Principum etiam sit locus pietati. Neq; enim illud uitæ genus per se cum pietate pugnat, unde sequitur hyperbolicè dictum quod uulgo fertur,

Nulla fides, pietasq; uiris qui castra sequuntur.

Nam si in Neronis familia fuerunt sancti uiri, quod hic Paulus testatur, cur non multò magis in piorum regum & sanctorum Principum aulis inueniuntur?

Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum uobis omnibus, Amen.

Vsitata est Paulo hæc imprecatio in omnibus suis Epistolis. Gratiæ nomine intelligit & causam & effectum. Causam quidem fauorem Dei, quo Deus nos complectitur in Filio. Effectum uero, quicquid salutare & prosperum est, & præcipue quod facit ad salutem æternam, partam per Dominum nostrum Iesum Christum. Hoc Pauli exemplum & nos imitemur, precemurq; omnibus fausta, & præcipuè domesticis fidei.

FINIS.

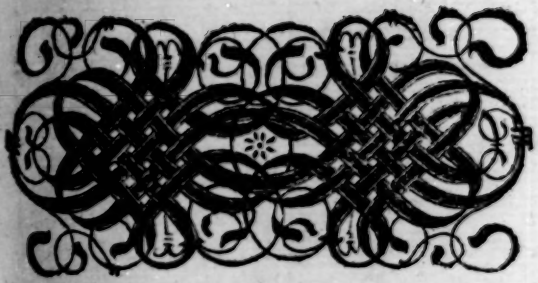

WITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOANNES CRATO.

ANNO M. D. LXIIII.